

จากชาร์ปถึงคีย์:

เส้นทางของกระบวนทัศน์วิธีวิทยาศึกษาสังคมไทย

(From Sharp to Keys:

The Trajectory of a Methodological Para-
digm in Thai Studies)

พัฒนา กิติอาษา

สุริยา สมุทคุปต์

บทคัดย่อ

ในบทความนี้¹ พวกเราพิจารณาเส้นทางของกระบวนทัศน์วิธีวิทยา (methodological paradigm) ในวงวิชาการไทยศึกษาชุดหนึ่งผ่านตัวอย่างข้อเขียนของศาสตราจารย์ชาร์ลส์ คายส์ พวกเราใช้แนวคิดเรื่องกระบวนทัศน์ ซึ่งนำเสนอโดยโรมัส คูห์น (1962) เพื่อแสดงให้เห็นว่านักเรียนมานุษยวิทยาอเมริกันท่านหนึ่งเติบโตในถนนสายวิชาการและผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์ภายใต้กรอบกระบวนทัศน์หรือธรรมเนียมวิชาการชุดหนึ่งได้อย่างไร พวกเราค้นคว้าและอ่านข้อเขียนวิชาการด้านไทยศึกษาและเอเชียอาคเนย์ศึกษาของอาจารย์คายส์ตลอดวิชาชีพของท่านพร้อมกับนำเสนอว่ากระบวนทัศน์วิธีวิทยาของอาจารย์คายส์ แท้ที่จริงก็คือ สายสัมพันธ์พิเศษระหว่างอาจารย์กับลูกศิษย์ อาจารย์คายส์คือผู้สืบทอดและพัฒนากระบวนทัศน์วิธีวิทยาแห่งสำนักมหาวิทยาลัยคอร์เนลต่อจากอาจารย์คนสำคัญของท่าน ซึ่งได้แก่ ศาสตราจารย์ลอริสตัน ซาร์ป พวกเราเรียกกระบวนทัศน์ดังกล่าวว่า “กระบวนทัศน์วิธีวิทยาจากซาร์ปถึงคายส์” หัวใจหลักของกระบวนทัศน์ดังกล่าวก็คือ การให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ เน้นการศึกษาวิจัยกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะความทันสมัยและการสร้างชาติ รวมทั้งผลกระทบต่างๆ ของกระบวนการดังกล่าว เน้นรอยแยกหรือจุดหักเหของประวัติศาสตร์ เน้นความสำคัญของการเชื่อมโยงชุมชนท้องถิ่นขนาดเล็กเข้ากับรัฐ ภูมิภาคและระบบเศรษฐกิจการเมืองของโลกที่สำคัญ กระบวนทัศน์วิธีวิทยาจากซาร์ปถึงคายส์เน้นความสำคัญของการวิเคราะห์ตีความหมายที่ลุ่มลึกและละเอียดอ่อนของการเปลี่ยนแปลง

พวกเรานำเสนอด้วยว่า กระบวนทัศน์วิธีวิทยาจากซาร์ปถึงคายส์มีความโดดเด่นเป็นพิเศษในการอธิบายและทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะความทันสมัย รวมทั้งผลกระทบด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นผ่านสภาพวิกฤติการณ์ทางวัฒนธรรมหรือรอยแยกที่เป็นจุดหักเหของประวัติศาสตร์ กระบวนทัศน์วิธีวิทยาดังกล่าวนั้นความหนักแน่นและละเอียดอ่อนของการใช้ข้อมูลหลักฐานทางชาติพันธุ์วรรณา ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ควบคู่ไปกับการอ้างอิงแนวคิดทางทฤษฎีที่เน้นความสำคัญของมนุษย์และคุณค่าทางวัฒนธรรม กระบวนทัศน์วิธีวิทยาจากซาร์ปถึงคายส์ช่วยแก้ข้อด้อยของแนวการศึกษาแบบวิวัฒนาการนิยม หน้าที่นิยม และโครงสร้างนิยม

แต่ไม่ได้ก้าวหน้าไปถึงขั้นนำเสนอทางเลือกทางออกในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ การเมืองที่เกิดขึ้น พลังของกระบวนทัศน์นี้อยู่ที่การตีความทางทฤษฎีที่ลุ่มลึกและละเอียดอ่อน รวมทั้งการให้คำอธิบายปรากฏการณ์ด้วยฐานข้อมูลที่หนักแน่น เป้าหมายทางการเมืองของกระบวนทัศน์วิธีวิทยานี้อยู่ที่การรื้อถอนอคติวิชาการตะวันตก (โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกา) โดยการนำเสนอมุมมองและวิถีคิดของคนในและนักวิชาการในภูมิภาคขึ้นมาเทียบเคียง เพื่อให้องค์ความรู้มานุษยวิทยาและอุษาคเนย์ศึกษาเกิดการสนทนาตอบโต้และวิพากษ์วิจารณ์ซึ่งกันและกันมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: ชาร์ลส์ เอฟ คายส์ ลอริสตัน ซาร์ป กระบวนทัศน์วิธีวิทยา ไทยศึกษา เอเชียอาคเนย์ศึกษา

Abstract

In this article, we focus our attention on the trajectory of a methodological paradigm in Thai studies, which is exemplified through illustrious career achievement of Prof. Charles Keyes. Following Thomas Kuhn (1962), we show how a scholar has woven his professional progress and self-identities under a conscious paradigm or scholarly tradition. We trace Keyes' methodological paradigm through a careful reading of his major publications since early 1960s as a young American anthropologist, who began his life-time mission to "interpret" mainland Southeast Asian peoples and their diverse cultures. We argue that Keyes has subscribed himself to the methods set forth by his mentor, Prof. Lauriston Sharp, and the Cornell University Southeast Asia Program. Over the past four decades, a scholarly trajectory 'from Sharp to Keyes' has become one of most noted methodological paradigms, which emphasizes humanistic values, the fault lines of history, cultural interpretations of global processes of modernization and their resultant fragmentation among indigenous peoples.

We further argue that Keyes' methodological paradigm is primarily designed to capture, understand, and interpret cultural change and persistence, especially from points of view of the actors/insiders. Its strength is to provide powerful accounts to comprehend cultural diversities and multiple impacts of modernization forces through fragmentation and crises of human experience. It works effectively to offset some of the theoretical imitations of evolutionist, functionalist or structuralist paradigms. Keyes has successfully built a paradigmatic mode of cultural interpretation in Thai studies. His methodological paradigm is empirically grounded, contextually historicized, theoretically engaged, but functions effectively as a conceptual tool to bridge the scholarly gaps of anthropological interpretations of mainland Southeast Asia as practiced inside and outside the region. However, as it has grown out of the fertile soils of post-W.W. II American anthropological tradi-

tion, the “Sharp-to-Keyes” methodological connection contains some limitations. Apparently, it is less effective as a mode of cultural critique and as a practical model to intervene or determine cultural change or persistence. Therefore, this article is not only a review of past scholarship, but contains suggestions for future methodological directions that can be developed out of the Keyes’ paradigm.

Keywords: Charles F. Keyes, Lauriston Sharp, methodological paradigm, Thai studies, mainland Southeast Asia

บทนำ

เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2542 อาจารย์คายนส์ได้รับเชิญเป็นองค์ปาถกเถียงรติยศในการประชุมวิชาการนานาชาติไทยศึกษาครั้งที่ 7 ที่มหาวิทยาลัยอัมสเตอร์ดัมเป็นเจ้าภาพ อาจารย์คายนส์นำเสนอบทความปาฐกถาเรื่อง “Buddhism Fragmented: Thai Buddhism and Political Order Since the 1970s” ในช่วงอารัมภบทอาจารย์คายนส์อุทิศคุณูปการจากข้อเขียนชิ้นนี้และเกียรติยศทางวิชาการที่ตัวอาจารย์ได้สั่งสมมาตลอดวิชาชีพเพื่อ “ไหว้ครู” คนสำคัญของท่าน ซึ่งได้แก่ ศาสตราจารย์ลอริสตัน ชาร์ป (Lauriston Sharp, b. 1907-1993) ในสายตาของอาจารย์คายนส์นั้น อาจารย์ชาร์ปเป็นทั้งครูผู้ปลูกฝังความรู้และกระบวนการทัศนวิธานามานุษยวิทยา และ “บิดาผู้ก่อตั้ง (founding father) วงวิชาการไทยศึกษาในสหรัฐอเมริกา” (Keyes 1994: 1) ในห้องโถงของโบสถ์คริสต์ศาสนาที่เคร่งขรึม แต่เด่นตระหง่านอยู่กลางโถงมหานครอัมสเตอร์ดัมมานานหลายศตวรรษ และในท่ามกลางนักวิชาการด้านไทยศึกษาจากทั่วทุกมุมโลก อาจารย์คายนส์ประกาศว่า ผลงานวิชาการของท่าน แท้ที่จริงก็คือ ผลผลิตที่เกิดจากน้ำพักน้ำแรงและพลังทางสติปัญญาของครูอาจารย์รุ่นก่อนหน้าผู้ได้แผ้วถางเส้นทางแห่งการศึกษาสังคมไทยและสังคมอุษาคเนย์จากมิติมานุษยวิทยาและศาสตร์แขนงอื่นที่เกี่ยวข้อง

หลายปีผ่านไป พวกเราเริ่มมองเห็นช่องทางที่จะอธิบายบทไหว้ครูของอาจารย์คายนส์ที่มหาวิทยาลัยอัมสเตอร์ดัมกับแง่มุมด้านวิธีวิทยาศึกษาสังคมไทยที่อาจารย์คายนส์ได้ยึดถือเป็นมาตรฐานวิชาชีพอันยาวนานของท่าน ในบทความนี้พวกเรามุ่งพิจารณากระบวนการทัศนวิธีวิทยาและอัตลักษณ์ของนักเรียนมานุษยวิทยาที่ปรากฏในข้อเขียนวิชาการชิ้นสำคัญของอาจารย์คายนส์ ในที่นี้ พวกเราใช้มโนทัศน์เรื่อง “กระบวนการทัศนวิธีวิทยา” ของโทมัส คูห์น (Thomas S. Kuhn; b. 1922-1996) นักปรัชญาวิทยาศาสตร์คนสำคัญ ท่านระบุว่า กระบวนการทัศนหมายถึง ชุดของความเชื่อ ข้อตกลง หรือตัวอย่างแนวทางของการวิจัยหรือการลงมือทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาที่นักวิทยาศาสตร์ในชุมชนเดียวกันได้ยึดถือร่วมกัน กระบวนการทัศนเป็นพลังสำคัญที่ผลักดันให้เกิดการปฏิวัติหรือเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในวงการวิทยาศาสตร์ ที่สำคัญ การพิจารณากระบวนการทัศนช่วยให้เราเข้าใจว่า

นักวิทยาศาสตร์รวมทั้งนักวิชาการสาขาอื่น แท้ที่จริงแล้วไม่ได้เป็นนักคิดนักค้นคว้าที่มีอิสระทางความคิด หรือยึดมั่นเพียงตรงเป็นกลางอยู่ในโลกของสภาววิสัย และวัตถุวิสัยตลอดเวลาตั้งที่สาธารณชนเข้าใจเสมอไป (Kuhn 1962) กระบวนทัศน์วิธีวิทยาต่างหากที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งยวดในการสร้างสรรค์องค์ความรู้ ธรรมเนียมนิยม และตัวตนของนักวิชาการ โดยเฉพาะนักเรียนมานุษยวิทยา

“จากชาร์ปถึงคายส์” คือสัมพันธภาพอันลึกซึ้งระหว่างครูกับศิษย์ ซึ่งพวกเราเชื่อว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างและผลิตซ้ำกระบวนทัศน์วิธีวิทยา ดังที่ปรากฏในธรรมเนียมวิชาการของอาจารย์คายส์ ในฐานะนักเรียนมานุษยวิทยา อาจารย์คายส์ได้รับอิทธิพลด้านแนวคิดทฤษฎีจากนักคิดนักทฤษฎีหลายท่าน โดยเฉพาะมานุษยวิทยาสำนักการตีความหมาย (interpretative anthropology) ตามแนวคิดของแมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) ผ่านงานชิ้นสำคัญของคลิฟฟอร์ด เกียร์ตซ์ (Clifford Geertz) พอล ริคัวร์ (Paul Ricoeur) เรื่อยมาจนถึงปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) และมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) แต่สำหรับกระบวนทัศน์วิธีวิทยาแล้ว อาจารย์คายส์ไม่ใช่เวเบอร์เรียน ไม่ใช่เกียร์ตเซียน เพราะอาจารย์คายส์คือลูกศิษย์ตัวจริงเสียงจริงของอาจารย์ชาร์ป ผู้เป็นกำลังสำคัญในการสร้างวิสัยทัศน์และต้นแบบของการศึกษาภาคสนามมานุษยวิทยาแห่งสำนักมหาวิทยาลัยคอร์เนลที่เลื่องชื่อ พวกเราเชื่อว่ามีส่วนขยายพิเศษของกระบวนทัศน์วิธีวิทยาที่สัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างอาจารย์ชาร์ปกับตัวอาจารย์คายส์ รวมทั้งตัวอาจารย์คายส์เองกับบรรดาลูกศิษย์ของท่านในรุ่นต่อมา

พวกเรานำเสนอว่า อัตลักษณ์ทางวิชาการของอาจารย์คายส์เมื่อพิจารณาจากมุมมองของกระบวนทัศน์วิธีวิทยาแล้ว อิทธิพลของอาจารย์ชาร์ปทั้งด้านแนวคิดและธรรมเนียมวิชาการเฉพาะอย่างชัดเจนกว่าอาจารย์ท่านอื่นทั้งหมด อิทธิพลดังกล่าวยิ่งทวีความเข้มข้นและโดดเด่นมากยิ่งขึ้นเมื่ออาจารย์คายส์ได้ผ่านร้อนผ่านหนาวในการศึกษาวิจัยภาคสนามทั้งในประเทศไทยและประเทศอื่นในดินแดนอุษาคเนย์ รวมทั้งมีบทบาทสำคัญในแวดวงกิจกรรมวิชาการอื่นๆ บนเวทีวิชาการนานาชาติในช่วงเวลากว่า 4 ทศวรรษที่ผ่านมา พวกเราจะอธิบายเส้นทางของกระบวนทัศน์ด้านวิธีวิทยาศึกษาสังคมไทยและสังคมต่างๆ ในดินแดนอุษาคเนย์ผ่านรอยต่อทางความคิดและแบบอย่างการทำงานภาคสนามของอาจารย์คายส์

สายสัมพันธ์จากซาร์ปถึงคายส์คือ สายสัมพันธ์รอยต่อระหว่างอดีตกับปัจจุบันที่มีส่วนช่วยในการวางรากฐานนิวมานุษยวิทยาและสาขาวิชาทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะในประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา พวกเราจะตอบคำถามสำคัญที่ว่า เส้นทางการวิชาการและวิถีชีวิตของอาจารย์คายส์มีที่มาจากที่ไปอย่างไร ส่งผลกระทบอย่างไรหรือมีขีดจำกัดอะไรบ้าง และตัวตนทางวิชาการของท่านพลิกผันเปลี่ยนไปอย่างไรจากประสบการณ์ภาคสนามและประสบการณ์การเดินทางผ่าน “ฉากชีวิต” ทางวัฒนธรรมที่หลากหลายระหว่างท้องถื่น ภูมิภาค “สุวรรณภูมิ”² และโลกของท่านในฐานะปัญญาชนชั้นนำในวงวิชาการมานุษยวิทยาอุษาคเนย์ศึกษาในสหรัฐอเมริกา

จากซาร์ปถึงคายส์: จากอาจารย์ถึงลูกศิษย์

“อาจารย์” (mentor) ในธรรมเนียมวิชาการอเมริกันหมายถึง ครูผู้สอนหรืออาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ให้คำแนะนำ ให้แนวทางหรือตัวอย่างเพื่อเปิดทางให้กับนักเรียนหรือคนรุ่นใหม่ก้าวเข้าสู่เส้นทางวิชาชีพ บทบาทของอาจารย์ย่อมหมายถึง บทบาทและหน้าที่ของครูผู้สอนทั้งในและนอกห้องเรียน อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักเรียนไม่ได้ถูกคาดหวังจากสังคมอเมริกันเกินกว่าบทบาทที่ถูกกำหนดโดยจริยธรรมวิชาชีพ ความสัมพันธ์ดังกล่าวย่อมไม่ใช่สายสัมพันธ์ที่สนิทชิดเชื้อถึงเครือญาติหรือสมาชิกในครอบครัวแบบลูกศิษย์กับครูอาจารย์อันเป็นแบบแผนในพุทธศาสนาและประเพณีนิยมดั้งเดิมของบ้านเรา ดังที่อาจารย์คายส์ได้ชี้ให้เห็นในข้อเขียนของท่านชิ้นหนึ่ง (Keyes 2003: 130-136) อาจารย์คายส์ระบุอย่างชัดเจนในตอนหนึ่งของข้อเขียนชิ้นพิเศษที่เล่าเรื่องความผูกพันในสนามที่อีสานกับเพื่อนนักมานุษยวิทยาร่วมสมัยอย่างอาจารย์เคิร์ช (A. Thomas Kirsch, b. 1930-1999) ว่า “ผมมีเมนทอร์อยู่ 2 คน ได้แก่ ลอริสตัน ซาร์ป กับ จี. วิลเลียม สกินเนอร์” (Keyes 2000: 8) อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากเส้นทางและผลงานวิชาการโดยภาพรวมแล้ว สายสัมพันธ์ระหว่างซาร์ปกับคายส์ดูจะแน่นแฟ้นเป็นพิเศษ

อาจารย์คายส์เรียกอาจารย์ของท่านด้วยชื่อแรกอย่างเคารพรักและสนิทสนมว่า “ลอรี” (Lauri) อาจารย์ซาร์ปเป็นกำลังสำคัญในการก่อตั้งและวางรากฐาน

โปรแกรมเอเชียอาคเนย์ศึกษาและภาควิชามานุษยวิทยาของมหาวิทยาลัยคอร์เนล ท่านให้ความสนใจทั้งการศึกษาด้านโบราณคดีและชาติพันธุ์วรรณาโดยเฉพาะ มิติที่เชื่อมโยงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัฒนธรรมเฉพาะแห่ง อาจารย์ชาร์ปเรียนจบปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ท่านศึกษาภาคสนาม ชนพื้นเมืองในออสเตรเลียช่วงทศวรรษที่ 1930 บทความวิชาการที่เลื่องชื่อที่สุดของท่าน ได้แก่ “Steel Axes for Stone Age Australians” (Sharp 1952) ซึ่งกล่าวถึงผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมในสังคมชนเผ่าดั้งเดิมอันเนื่องมาจากการแพร่กระจายของนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น ขวานเหล็ก นอกจากนี้ อาจารย์ชาร์ปและเพื่อนร่วมงานของท่านยังมีคุณูปการที่ยิ่งใหญ่ในการริเริ่ม โครงการวิจัยภาคสนามเพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลกระทบของกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยของชนพื้นเมืองในประเทศไทย อินเดีย เปรู และชนเผ่าเนวาโฮ (Navajo) ในสหรัฐอเมริกา กล่าวเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย โครงการดังกล่าวเป็นที่รู้จักกันในนาม “โครงการวิจัยคอร์เนล-ไทยแลนด์” ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาภาคสนามเชิงสหวิชาการในชุมชนชาวนาที่บางชั้น (ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร) ในราวปี พ.ศ. 2490 (Keyes 1994a; Skinner and Kirsch 1975: 9-24) โครงการวิจัยดังกล่าวได้รับการยอมรับว่าเป็นตำนานและจุดกำเนิดของการวิจัยภาคสนามและการเรียนการสอนวิชามานุษยวิทยาในประเทศไทยอย่างเป็นระบบ (ชยันต์ วรรณะภูดี 2524)

อะไรคือกระบวนการทัศน์วิวิธวิทยาที่อาจารย์ชาร์ปได้ส่งผ่านมายังอาจารย์คายส์ และอะไรคือมรดกทางวิชาการที่อาจารย์คายส์รับมาพัฒนา สานต่อ และขยายผลสืบเนื่องจนกลายเป็นส่วนสำคัญในอัตลักษณ์วิชาการของตัวเอง ในบรรดาผลงานที่ได้รับการตีพิมพ์จำนวนมากของอาจารย์กับศิษย์คุณี้ พวกเราเลือกที่จะย้อนรอยเพื่อชี้ให้เห็นถึงเส้นทางที่เชื่อมโยงนักมานุษยวิทยาต่างรุ่น ซึ่งได้กลายเป็นตำนานของวงวิชาการมานุษยวิทยาและเอเชียอาคเนย์ศึกษาในสหรัฐอเมริกาโดยการพิจารณาประเด็นสำคัญต่างๆ ดังต่อไปนี้

หัวใจกระบวนการทัศน์วิวิธวิทยา “จากชาร์ปถึงคายส์” มีจุดเริ่มจากแนวคิดมนุษยนิยม (humanism) ที่ยึดเอามนุษย์และความเป็นมนุษย์เป็นศูนย์กลางของการศึกษาวิเคราะห์เชิงชาติพันธุ์วิทยา พวกเราเชื่อว่าแนวคิดดังกล่าวนี้น่าจะได้

รับการสืบทอดมายาวนานจากกำเนิดของวงวิชาการมานุษยวิทยาวัฒนธรรมในสหรัฐอเมริกา (American Cultural Anthropology) ตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยเฉพาะอิทธิพลของฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) และสาขาศึกษาของท่าน แนวคิดเรื่องมนุษยนิยมเชื่อมั่นในคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยมีจำเป็นต้องกล่าวถึงอคติความแตกต่างเรื่องระดับความเจริญก้าวหน้าทางอารยธรรม ถิ่นที่อยู่ เชื้อชาติ ศาสนาหรือผิวพรรณ (ยศ สันตสมบัติ 2530) ในบทนำของหนังสือรวมบทความเกียรติยศเพื่อเชิดชูเกียรติอาจารย์ชาร์ปเรื่อง “Change and Persistence in Thai Society: Essays in Honor of Lauriston Sharp” Skinner and Kirsch (1975: 9) ระบุอย่างชัดเจนว่า “...อาจารย์ชาร์ปสอนพวกเราว่า พฤติกรรมของมนุษย์เป็นสิ่งที่เข้าใจได้ ด้วยการรู้จักและเข้าใจมนุษย์ด้วยกัน ความรู้ความเข้าใจของพวกเราที่มีต่อโลกที่เพื่อนมนุษย์ด้วยกันสร้างขึ้นในต่างสถานที่และเวลาจำเป็นต้องวางอยู่บนรากฐานของแนวคิดมนุษยนิยม ท่านยังกระตุ้นให้พวกเรานำเอาความรู้ความเข้าใจเหล่านั้นไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติอีกด้วย”

มนุษย์และความเป็นมนุษย์ย่อมเป็นหัวใจหลักในกระบวนการทัศน์ด้านวิถีวิทยาของอาจารย์คายส์ด้วยอย่างไม่ต้องสงสัย ในข้อเขียนชิ้นเอกของท่านเรื่อง *The Golden Peninsula: Culture and Adaptation in Mainland Southeast Asia* อาจารย์คายส์ให้คำนิยามมโนทัศน์วัฒนธรรม ซึ่งเป็นมโนทัศน์หลักของวิชามานุษยวิทยาที่ท่านนำมาใช้เป็นแก่นสำคัญในหนังสือเล่มนี้ว่า “เป็นระบบของความหมาย ความหมายดังกล่าวอาจสื่อสารออกมาในรูปแบบที่สังเกตได้ จับต้องได้ หรือแฝงเร้นอยู่ในสสารตะกอนบางอย่างที่จะต้องอาศัยการสืบค้นและตีความ” (Keyes 1977a: 9) ท่านยังมองว่าวัฒนธรรมเป็นทั้งเครื่องหมายการแสดงออก (expressions) และกลยุทธ์หรือเครื่องมือในการปรับตัว (adaptive strategies) รวมทั้งเงื่อนไขในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของมนุษย์ (เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน) เมื่อท่านมองเห็นว่าวัฒนธรรมของมนุษย์เป็นเรื่องของการผลิต สื่อสาร และส่งผ่านความหมายระหว่างกัน พฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์ล้วนแต่มีเหตุผลและความหมายทางวัฒนธรรมแฝงฝังอยู่แทบทั้งสิ้น งานของนักเรียนมานุษยวิทยาจึงไม่มีทางเลือกอื่นมากนัก นอกเสียจากการยึดโยงเอามนุษย์เป็นจุดศูนย์กลาง เน้นความสำคัญที่สภาวะความเป็นผู้กระทำการของมนุษย์ พิจารณาความเป็นมนุษย์ด้วยมุมมองที่ลึกซึ้งละเอียดอ่อน รวมทั้งการ

ค้นหาและตีความความหมายของพฤติกรรมเหล่านั้นทั้งจากมุมมองของคนพื้นเมือง และการตีความหมายจากมุมมองทางแนวคิดทฤษฎีของนักมานุษยวิทยาเอง³

อาจารย์ชาร์ปอาจจะได้รับอิทธิพลแนวคิดมนุษยนิยมจากธรรมเนียมวิชาการสายปรัชญาเยอรมันที่มหาวิทยาลัยฮาวาร์ด (ท่านเคยศึกษาระดับประกาศนียบัตรที่มหาวิทยาลัยเวียนนาและเรียนกับนักสังคมวิทยาามุโซซออย่างทัลคอตต์ พาร์สันส์ (Talcott Parsons) ที่ฮาวาร์ด) (Skinner and Kirsch 1975: 12) และสำนักคิดมานุษยวิทยาอเมริกันสายโบแอสเซียน แต่มนุษยนิยมของอาจารย์คายส์ออกจะมีกลิ่นอายของเวเบอร์ (Keyes 2002: 233-255)⁴ และเกียร์ตซ์ (Geertz 1973) ซึ่งเป็นนักมานุษยวิทยาาร่วมสมัยของท่านผู้มีผลงานโดดเด่นและละเอียดอ่อนเป็นพิเศษในการตีความหมายพฤติกรรมทางสังคมวัฒนธรรมด้านต่างๆ ของมนุษย์ (Keyes 1990: 272-273) อย่างไรก็ตาม มนุษยนิยมทั้งในระดับอุดมการณ์แนวคิดและปฏิบัติการล้วนแล้วแต่มีหลักใหญ่ใจความที่บ่งชี้ไปในทิศทางเดียวกัน นั่นคือ การให้ความสำคัญและคุณค่าของมนุษย์ โดยเฉพาะวิถีชีวิตและประดิษฐ์กรรมทางวัฒนธรรมที่นักมานุษยวิทยาแต่ละท่านเข้าไปร่วมใช้ชีวิตและศึกษาวิจัย พฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์ย่อมเข้าใจได้ด้วยการเข้าถึงและมองเห็นศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์

หัวใจระบวนทัศน์วิธีวิทยา “จากชาร์ปถึงคายส์” ประการที่สองก็คือ การศึกษาวิเคราะห์พลวัตการเปลี่ยนแปลงมากกว่าการค้นหาแบบแผนหรือโครงสร้างของสังคมวัฒนธรรม จุดเน้นข้อนี้ทำให้มานุษยวิทยาและเอเชียอาคเนย์ศึกษาสำนักคอรันแนลแตกต่าง “แบบฉีกแนว” ออกจากกระแสมานุษยวิทยาโลกโดยเฉพาะสำนักวิชาการมหาวิทยาลัยชั้นนำแห่งอื่นในสหรัฐอเมริกาและยุโรปช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งเน้นการศึกษานักสังคมศาสตร์ทางวัฒนธรรมและการค้นหาแบบแผนพฤติกรรมหรือโครงสร้างทางความคิดของชนเผ่าดั้งเดิม แบบแผนหรือโครงสร้างดังกล่าวเป็นผลึกประสบการณ์ทางวัฒนธรรมที่ตกทอดและได้รับการผลิตซ้ำจากความต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (Keyes 1994: 2) กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ อาจารย์ชาร์ปบุกเบิกสำนักคอรันแนลในท่ามกลางอิทธิพลทางแนวคิดทฤษฎีสายวิวัฒนาการนิยมและโครงสร้างหน้าที่นิยม อาจารย์ชาร์ปและเพื่อนร่วมงานได้ปฏิเสธแนวการศึกษาที่มุ่งค้นหาแบบแผนพฤติกรรมทางวัฒนธรรมหรือบุคลิกภาพที่มองสังคมวัฒนธรรมในลักษณะที่ค่อนข้างหยุดนิ่ง ไม่สนใจเรื่องพัฒนาการทาง

ประวัติศาสตร์และพลังสร้างสรรค์ของมนุษย์ในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์เศรษฐกิจการเมืองโลกมากขึ้น ท่านต้องการแหวกผ่านธรรมเนียมนิยมทางวิชาการดังกล่าวออกไปด้วยการศึกษาสังคมชาวนาหรือกลุ่มคนพื้นเมืองที่ตกอยู่ในท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะความทันสมัย ไม่ใช่การศึกษาชนเผ่าดั้งเดิมที่หลงเหลืออยู่หรือตกทอดมาจากกระบวนการวิวัฒนาการในอดีต

ความต่อเนื่องจากอดีตมีความสำคัญในการวิเคราะห์สังคมวัฒนธรรม แต่ที่สำคัญยิ่งกว่านั้นก็คือความไม่ต่อเนื่อง ความแปลกแยกไม่ลงรอย และความขัดแย้งที่ฉายภาพให้เห็นถึงจุดหักเหเปลี่ยนแปลงในชีวิตของแต่ละสังคมวัฒนธรรม ปრაกฏการณ์ดังกล่าวเป็นผลผลิตของ “พลังทางวัฒนธรรมของกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยที่โหมกระหน่ำและรุกกระแทกต่อวัฒนธรรมดั้งเดิม” (Skinner and Kirsch 1975: 10) ในบทความเรื่อง “Cultural Continuities and Discontinuities in Southeast Asia” อาจารย์ชาร์ปกล่าวว่า “เพื่อให้ได้ความรู้ความเข้าใจที่ถ่องแท้เกี่ยวกับความเป็นจริงของวัฒนธรรม เราควรจะให้ความสำคัญกับการค้นหาธรรมเนียมประเพณีและความสืบเนื่องจากอดีตให้น้อยลง แต่เน้นความสำคัญให้มากขึ้นกับการค้นหาความแตกต่าง ความไม่ลงรอย ความขัดแย้งของพฤติกรรมทางสังคมที่แท้จริงที่ถูกหลอมรวมภายใต้เงื่อนไขของเวลาและสถานที่...” (Sharp 1962: 10) นักเรียนเอเชียอาคเนย์ศึกษาไม่ควรจะยึดติดหรือถูกครอบงำด้วย “มโนทัศน์เรื่องธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมเฉพาะที่เฉพาะแห่ง ซึ่งพวกเราเองเป็นผู้กำหนดมันขึ้นมา” (เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน) อาจารย์ชาร์ปบอกว่า การมองความต่อเนื่องไม่ขาดสายจากอดีตถึงปัจจุบันว่าเป็นแนวการศึกษาที่ค่อนข้างนิ่งเฉย มองชีวิตผู้คนในฐานะผู้ถูกระงับหรือถูกรอคอยหรือรอรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่ถาโถมมาเยือน ในฐานะประธานของสมาคมเอเชียศึกษา (Association for Asian Studies-AAS) ระหว่างปี 2504-2505 อาจารย์ชาร์ปได้กระตุ้นเตือนให้นักวิชาการเวลานั้นหันมาให้ความสนใจทั้งความต่อเนื่องและความไม่ต่อเนื่อง แตกต่าง และหักเหของแต่ละสังคมวัฒนธรรม กล่าวเฉพาะบริบทของดินแดนเอเชียอาคเนย์ คุณลักษณะประการหลังนี้ควรได้รับความสนใจมากเป็นพิเศษในการศึกษาวิเคราะห์วัฒนธรรม ท่านย้ำว่า “ความไม่ต่อเนื่องหรือเส้นแบ่งที่แสดงรอยแยกทางวัฒนธรรม เป็นรอยต่อของแบบแผนพฤติกรรมต่างๆ ที่ปรากฏให้พวกเราได้เห็นทั่วไปในดินแดนเอเชียอาคเนย์” (อ้างแล้ว, หน้า 5)⁵

ในฐานะลูกศิษย์คนสำคัญและนักเรียนมานุษยวิทยาและเอเชียอาคเนย์ศึกษา อาจารย์คายส์ย่อมได้รับมรดกกระบวนทัศน์วิธีวิทยาข้อนี้จากอาจารย์ของท่านอย่างไม่ต้องสงสัย ในวัยเบญจเพศที่เต็มเปี่ยมไปด้วยพลังงานและความกระตือรือร้น อาจารย์คายส์เริ่มต้นจากการศึกษาหมู่บ้านชาวนาเล็ทๆ ที่บ้านหนองต้น ตำบลเขวาสี อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคามในปี พ.ศ. 2505 ซึ่งเป็นช่วงเวลาของอาจารย์ชาร์ปที่กำลังรุ่งเรืองถึงขีดสุดในชีวิตวิชาการของท่าน คงจะไม่ใช้เรื่องการกล่าวเกินจริงมากนัก หากพวกเราจะชี้ให้เห็นว่า ความสนใจทางวิชาการแทบทั้งหมดของอาจารย์คายส์สามารถกล่าวถึงอย่างครอบคลุมด้วยวิสัยทัศน์ของอาจารย์ชาร์ปเกี่ยวกับภูมิภาคอุษาคเนย์ที่ว่า “ประสบการณ์ [มนุษย์] ของภูมิภาคที่แตกแยกออกเป็นเศษเสี้ยวภายใต้กรอบของสถานที่และเวลา” (Sharp 1962: 10) อาจารย์คายส์แปลวิสัยทัศน์ดังกล่าวของอาจารย์ชาร์ปให้เป็นภาษาของตัวเองว่า เป็นการศึกษาวีถีชุมชนและผู้คนที่กำลังตกอยู่ภายใต้กับดักของกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาวะความทันสมัยที่ส่งผลกระทบครอบคลุมไปทั่วโลก” (Keyes 1994: 3)

กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ อาจารย์คายส์ได้ทุ่มเทพลังงานความคิดและพลังกายตลอดชีวิตเพื่อศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มคนและรัฐชาติในดินแดนอุษาคเนย์โดยเน้นความสำคัญของรอยแยกจากอดีตและวิกฤติปัญหาที่คนเหล่านั้นต้องเผชิญในปัจจุบันและอนาคตอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาวะความทันสมัย กระบวนการดังกล่าวนี้ได้ผลักดันให้ผู้คนที่ตกอยู่ในสถานการณ์หรือความสัมพันธ์ทางสังคมที่เต็มไปด้วยปัญหาและความยุ่งยากกับอดีตของตนเอง (problematic relationship with the past) รวมทั้งวิพาก-กรรมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่คนพื้นเมืองหรือกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ถูกผนวกให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติสมัยใหม่และระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก กลุ่มคนเหล่านี้ได้ “พบตัวเอง” ว่ากำลังตกอยู่ในสภาวะจำยอมต่อผู้ดีร่น หรือต่อต้านขัดขืนในรูปแบบต่างๆ ที่เรียกว่า วิกฤติ-การณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถทำความเข้าใจได้โดยการวิเคราะห์แง่มุมต่างๆ ของการเมืองเรื่องความทรงจำทางสังคม (Tanabe and Keyes 2002: 6) อาจารย์คายส์เดินตามเส้นทางวิชาการของท่านอย่างมั่นคง ขณะเดียวกันก็ได้ตระหนักถึงรุ่มเงาแห่งวิสัยทัศน์อันจำเริญของอาจารย์ชาร์ปควบคู่กันไปอย่างลงตัว ดังที่ท่านได้ทยอยผลิตงานวิชาการออก

มาจำนวนมหาศาล ครอบคลุมปริวิตวิทยาการไทยศึกษาและเอเชียอาคเนย์ศึกษา ตั้งแต่การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชาวนา ภูมิภาคนิยมหรือปัญหาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กบฏผีบุญ การพัฒนาแนวคิดทฤษฎีเรื่องชาติพันธุ์ มโนทัศน์เรื่องกรรม พุทธศาสนากับกระบวนการสร้างชาติไทย บทบาทของโรงเรียนและการศึกษาภาคบังคับ การถกเถียงเรื่องบทบาททางเพศและเพศสภาพของผู้หญิงไทยจากมุมมองพุทธศาสนา เรื่อยมาจนถึงวิกฤติการณ์ของความทันสมัยและความทรงจำทางสังคม

หัวใจกระบวนการทัศน์วิวิธวิทยาจากชาร์ปถึงคาสส์ประการที่สาม ได้แก่ การให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ และการเชื่อมโยงการศึกษาเพื่อตีความหมายของหน่วยทางสังคมวัฒนธรรมในระดับจุลภาคให้เข้ากับภาพรวมหรือภาพใหญ่ของปรากฏการณ์ แต่ยืนยันที่จะปฏิเสธแนวการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณนาที่เน้นองค์รวม (ethnographic whole) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการเก็บบันทึกรายละเอียดทางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ก่อนที่จะสูญหายไปกับกระแสการเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาวะความทันสมัย สกินเนอร์และเคิร์ช (1975: 10) ซึ่งให้เห็นว่าพลังงานทางวิชาการของอาจารย์ชาร์ปได้รับการหล่อเลี้ยงด้วยหลักคิดสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ “(1) นักเรียนมานุษยวิทยาต้องทำความเข้าใจชีวิตของผู้คนในโลกที่ไม่ใช่ตะวันตกในบริบททางวัฒนธรรมของพวกเขาเสมอ และ (2) นักเรียนมานุษยวิทยาจะละเลยพลังทางวัฒนธรรมของกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยที่กระทำกับวัฒนธรรมดั้งเดิมไม่ได้เลย” ตัวอาจารย์ชาร์ปเองก็ระบุว่า งานของนักเรียนมานุษยวิทยาไม่ใช่ “การเน้นความสำคัญของการค้นหาความต่อเนื่องตามประเพณีที่สืบทอดกันมา” (Sharp 1962: 10) แต่ต้องให้ความสำคัญกับรอยแยกของประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในชีวิตและโลกของผู้คนแต่ละสังคมวัฒนธรรม ผลงานของอาจารย์ชาร์ป จากโครงการวิจัยคอร์เนล-ไทยแลนด์ต่างก็เป็นประจักษ์พยานถึงแนวการศึกษาของท่านที่เน้นความสำคัญของประวัติศาสตร์ควบคู่ไปกับการศึกษาสังคมวัฒนธรรมในระดับจุลภาค (หมู่บ้าน) โดยเชื่อมโยงกับหน่วยหรือสถาบันทางสังคมในระดับชาติและภูมิภาค ขณะเดียวกันท่านก็ทุ่มเทสนับสนุนการศึกษาในเชิงสหวิทยาการโดยอาศัยทักษะความรู้ความเชี่ยวชาญจากหลายๆ สาขาวิชา เช่น ภาษาศาสตร์ สังคมวิทยาชนบท เศรษฐศาสตร์ หรือแม้กระทั่งเกษตรศาสตร์

(Skinner and Kirsch 1975: 24; Sharp 1962: 11) กล่าวได้ว่า แนวทางการศึกษาดังกล่าวเป็นหัวใจของการศึกษาเน้นพื้นที่เชิงสหวิชาการ ซึ่งโดดเด่นอย่างมากในวงวิชาการเอเชียอาคเนย์ศึกษา

ด้วยการตามรอยวิถีแห่งกระบวนทัศน์วิวิธวิทยา “จากชาร์ปถึงคายนส์” อาจารย์คายนส์ได้เชื่อมโยง “มุมมองของนก” (the bird’s-eye view) กับ “มุมมองของตัวหนอน” (the worm’s-eye view)⁶ เข้าด้วยกัน พร้อมกับการสืบค้นและตีความหมายของพัฒนาการและบริบททางประวัติศาสตร์ในข้อเขียนวิชาการชิ้นต่างๆ ของท่าน ความโดดเด่นเฉพาะตัวของอาจารย์คายนส์ในเรื่องวิวิธวิทยาก็คือ ความมุ่งมั่นชัดเจนที่ขยายความสนใจจากความรู้ความเข้าใจเชิงชาติพันธุ์วรรณนาที่ท่านได้เรียนรู้ของกลุ่มเล็กและสัมผัสจริงในหมู่บ้านเล็กๆ ของอีสานไปยังภูมิภาคอื่นของประเทศไทยและประเทศอื่นในดินแดนแผ่นดินใหญ่ของภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ อาจารย์คายนส์ได้ศึกษาภาคสนามอย่างเข้มข้นในชุมชนชาติพันธุ์ไทย-ลาวบ้านหนองตื้น อำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคาม (2505-2506) ชุมชนหลากหลายชาติพันธุ์บริเวณพรมแดนไทย-พม่าที่แม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (2510-2511) นอกจากนั้นยังมีโอกาสศึกษาภาคสนามระยะสั้นในชุมชนต่างๆ ที่เชียงใหม่ พม่า กัมพูชา ลาว และเวียดนามในช่วงต่างกรรมต่างวาระกันตลอดเส้นทางวิชาชีพ

การศึกษาภาคสนามอย่างเข้มข้นย่อมเป็นการสร้างฐานสำคัญของแหล่งข้อมูลและจุดเริ่มต้นของการพัฒนาแนวคิดทฤษฎีตลอดเส้นทางวิชาชีพของนักเรียนมานุษยวิทยา อาจารย์คายนส์เป็นตัวอย่างที่แท้จริงสำหรับการพิสูจน์คำกล่าวข้างต้นนี้ ท่านใช้หมู่บ้านหนองตื้นเป็นตัวอย่างของการอธิบายและตีความแบบในการถกเถียงประเด็นความคิดทางทฤษฎีและผลิตองค์ความรู้ใหม่ๆ นับตั้งแต่เรื่องปัญหาภาคตะวันออกเฉียงเหนือในช่วงสงครามเย็น (Keyes 1966, 1967, 1968) ปัญหาการเพิ่มประชากรกับความต้องการที่ดินทำกิน (Keyes 1976) ประเด็นถกเถียงเรื่องเศรษฐกิจศีลธรรมจากกรณีสังคมชาวนาที่นับถือพุทธศาสนานิกายเถรวาท (Keyes 1983, 1990) หรือแม้กระทั่งหนังสือเรื่อง *The Golden Peninsula* (Keyes 1977a) และ *Thailand: Buddhist Kingdom as Modern Nation-State* (Keyes 1987) ก็ล้วนแต่มีฐานการวิเคราะห์และข้อมูล จำนวนมากจากการศึกษาภาคสนามอันเข้มข้นของท่าน ถ้าหากบ้านหนองตื้นเป็นตัวอย่างในการอธิบายเรื่องสังคมชาวนาในบริบทการก่อตัวของ

รัฐชาติไทยยุคสงครามเย็น อาจารย์คายส์ก็ใช้การศึกษาภาคสนามที่แม่สะเรียงและ เชียงใหม่เป็นต้นแบบสำคัญในการอธิบายเรื่องชาติพันธุ์ (Keyes 1979, 1981) พุทธ ศาสนากับวัฒนธรรมเพศสภาพ (Keyes 1984, 1986) ความเชื่อเรื่องกรรม บารมี และ ความตาย ในกรอบโครงสร้างวัฒนธรรมพุทธแบบพื้นบ้าน (Anusaranasasanakiarti, Phra Khru and Keyes 1980; Keyes 1975)

อาจารย์คายส์ได้ชื่อว่าเป็นนักเรียนมานุษยวิทยาที่สนใจมิติประวัติศาสตร์ อย่างจริงจัง แทบทุกเรื่องที่ท่านศึกษาจะปรากฏให้เห็นมิติความเป็นมาหรือพัฒนาการ ทางประวัติศาสตร์ เพราะท่านมองเห็นว่า ประวัติศาสตร์เป็นทั้งเงื่อนไขและ กระบวนการที่ช่วยให้เราได้ทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ในข้อเขียน เกียรติยศสำหรับอาจารย์เคิร์ชที่ท่านร้อยเรียงจากจดหมายติดต่อด่วนตัวระหว่าง ตัวท่านและภรรยาของท่านคือ คุณเจน คายส์ (Jane Keyes) กับอาจารย์เคิร์ชใน พ.ศ. 2506 อาจารย์คายส์ตระหนักดีว่าจดหมายดังกล่าวได้กลายมาเป็นหลักฐาน ประวัติศาสตร์ไปแล้ว ท่านเชื่อว่าจุดเด่นประการหนึ่งที่ทำให้นักมานุษยวิทยาแตก ต่างจากนักประวัติศาสตร์อย่างมากก็คือ นักมานุษยวิทยาผลิตหลักฐานการศึกษา ขึ้นเองโดยการจดบันทึกสนาม ส่วนนักประวัติศาสตร์นั้นค้นหา อ่าน และตีความ หลักฐานข้อมูลที่มีคนอื่นทำไว้ให้แล้ว ถึงกระนั้นก็ตาม อาจารย์คายส์เชื่อว่า “ข้อ เขียนทางมานุษยวิทยาทุกวันนี้ต้องอาศัยการวางโครงเรื่องให้อยู่ในบริบททาง ประวัติศาสตร์เสมอ (historically framed) สิ่งที่กลายเป็นอดีตไปนานแล้วในธรรมเนียม การเขียนงานมานุษยวิทยาก็คือ การเน้นเฉพาะรายละเอียดทางชาติพันธุ์วรรณนาใน ปัจจุบัน (ethnographic present) เพื่อค้นหาโครงสร้างที่ดำรงอยู่เหนือการเปลี่ยนแปลง ของกาลเวลา (timeless structures) ซึ่งนักมานุษยวิทยาคาดว่ามีอิทธิพลกำหนดวิถี ชีวิตของกลุ่มคนที่ตนเข้าไปศึกษา” (Keyes 2000: 7) ประวัติศาสตร์คืออดีตของ ปัจจุบัน ไม่ใช่อดีตของกาลเวลาที่ผ่านไปอย่างไร้ร่องรอยและความหมาย

นอกจากนี้ รอยแยกหรือจุดหักเหในประวัติศาสตร์ร่วมสมัยของภาคอีสาน เช่น กบฏผีบุญในสมัยรัชกาลที่ 5 (Keyes 1995) กลุ่มนักการเมืองภาคอีสาน (Keyes 1967)⁷ ไหลมาถึงจนกลุ่มชาวบ้านประท้วงผลกระทบจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ ของรัฐ เช่น เขื่อนปากมูล (Keyes 2002) ได้สะท้อนประเด็นนำเสนอหลักทางวิชาการ ที่สำคัญของท่านเกี่ยวกับชาวบ้านอีสานอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่

ประการแรก ประวัติศาสตร์ชี้ให้เห็นว่า ปรากฏการณ์ทางการเมืองในภาคอีสาน เช่น ขบวนการผู้มีบุญที่ถือกำเนิดจากลัทธิความเชื่อพระศรีอริย์ กลุ่มนักการเมืองท้องถิ่นอีสาน ปัญหาภาคตะวันออกเฉียงเหนือช่วงสงครามเย็น หรือการชุมนุมประท้วงของชาวบ้านอีสาน ล้วนแต่สะท้อนให้เห็นถึง “วิกฤติการณ์ที่มีศูนย์กลางอยู่ที่อำนาจทางการเมือง” (Keyes 1977b: 284) วิกฤติการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงภาวะความตึงเครียดและความลึกลับไม่ลงรอยกันระหว่างศูนย์กลางอำนาจรัฐที่กรุงเทพฯ กับชุมชนท้องถิ่นกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะชาวไร่ชาวนาและชาวบ้านในชนบท ซึ่งเป็นพื้นที่ชายขอบทางเศรษฐกิจการเมืองของรัฐชาติสมัยใหม่

ประการที่สอง อาจารย์คายส์ยืนยันว่า ความแตกต่างทางอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมของคนอีสานจะไม่นำไปสู่การแบ่งแยกดินแดน คนไทย-ลาวในภาคอีสานมีความจงรักภักดีต่อรัฐไทยและ “วิถีแห่งความเป็นไทย” อย่างมั่นคงโดยเฉพาะผ่านประสบการณ์ที่ชาวบ้านได้เรียนรู้จากการย้ายถิ่นไปทำงานในกรุงเทพฯ และภาคกลาง รวมทั้งบทบาทของการศึกษาภาคบังคับและโครงการพัฒนาชนบทต่างๆ ของทางราชการ (Keyes 1966: 369; 1991) อัตลักษณ์ไทย-ลาวแตกต่างอย่างชัดเจนกับลาวในดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง เป็นไปได้ยากที่ชาวบ้านอีสานหรือคนไทยเชื้อสายลาวในสายตาของรัฐไทยจะแยกตัวออกตั้งรัฐใหม่หรือรวมกับลาวในช่วงสงครามเย็น พวกเขาเป็นผลผลิตของวาทกรรมการพัฒนาสมัยใหม่ ดังนั้นความจงรักภักดีของพวกเขาย่อมขึ้นตรงต่อสถาบันชาติไทยโดยเฉพาะสถาบันกษัตริย์ ความวิตกกังวลที่รัฐบาลไทยสมัยหนึ่งเรียกว่า “ปัญหาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” จึง “ไม่จำเป็นต้องหมายถึงภัยคุกคามอย่างใหญ่หลวงอย่างที่มักจะถูกกล่าวถึง [จนเกินจริง]” (Keyes 1967: 60)

ประการสุดท้าย อาจารย์คายส์มองเห็นว่า สิ่งที่ชาวบ้านอีสานดิ้นรนต่อสู้ คือ ความยุติธรรมและสิทธิอันชอบธรรมในการตัดสินใจอนาคตของพวกเขาภายใต้กระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะความทันสมัย พวกเขาต้องการกำหนดชะตากรรมด้วยตัวเอง ในทศวรรษที่ 1990 อาจารย์คายส์สรุปว่า สิทธิเสียงของชาวบ้านอีสานในการประท้วงผลกระทบจากโครงการพัฒนาของรัฐ เช่น กรณีเขื่อนปากมูล มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับการต่อสู้เพื่อสังคมประชาธิปไตยของชนชั้นกลางในเมือง (Keyes 1995: 179)⁸ ชาวนาอีสานมีตำนานการต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิอันชอบธรรม

ความยุติธรรมทางสังคม และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อกำหนดนโยบาย สาธารณะต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวเขา ครอบครัวและชุมชนที่พวกเขาสังกัดอยู่มา โดยตลอด โดยเฉพาะในช่วงรอบศตวรรษที่ผ่านมาหลังจากดินแดนภาคอีสานได้ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยอย่างเป็นทางการตั้งแต่รัชสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา (दारารัตน์ เมตตาริกานนท์ 2546; Keyes 1967; Somchai Phatharathananunth 2006)

ผลงานสำคัญของอาจารย์คายนส์ที่ให้ความสำคัญกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ และดึงเอา “อดีต” มาเป็นปัจจัยและเงื่อนไขหลักในการอธิบายภาพปัจจุบัน ได้แก่ อุดมการณ์ภูมิภาคนิยมในอีสาน (Keyes 1967) กบฏผีบุญกับความเชื่อยุคพระศรีอารีย์ในอีสาน (Keyes 1977b) อำนาจรองความเป็นใหญ่และการต่อต้านอำนาจรัฐในอีสาน (Keyes 1995, 2002) และวีรสตรีแห่งชาติหรือเทพารักษ์ประจำเมือง กรณีการเมืองเรื่องอนุสาวรีย์และความทรงจำทางสังคมของท้าวสุรนารีหรือย่าโมแห่งเมืองโคราช (Keyes 2002) เน้นอนว่า อาจารย์คายนส์ไม่ได้ใช้หลักฐานขั้นต้นหรืออาศัยระเบียบวิธีวิจัยอย่างนักประวัติศาสตร์อาชีพ แต่ท่านก็ได้ตระหนักถึงความสำคัญของอดีตและการเชื่อมโยงกันระหว่างอดีตกับปัจจุบัน รวมทั้งได้นำ “รอยแยกที่เป็นจุดหักเหของประวัติศาสตร์” มาใช้ในการให้คำอธิบายประเด็นปัญหาทางมานุษยวิทยาร่วมสมัยได้อย่างหนักแน่นและมีชีวิตชีวาสมราคาของผู้สืบสานกระบวนทัศน์วิธีวิทยา “จากชาร์ปถึงคายนส์”

กระบวนทัศน์วิธีวิทยา “ในสนาม” และอัตลักษณ์นักมานุษยวิทยาฝรั่ง

พวกเรายืนยันว่า กระบวนทัศน์วิธีวิทยาไม่อาจส่งต่อถึงกันและกันข้ามรุ่นจากอาจารย์ถึงลูกศิษย์ด้วยการเรียนการสอนในชั้นเรียนเท่านั้น หากต้องอาศัยการเรียนรู้ด้วยชีวิตและจิตวิญญาณผ่านการศึกษาค้นคว้าอย่างเข้มข้นและผ่านขั้นตอนพิสูจน์ตลอดเส้นทางวิชาชีพของแต่ละฝ่าย กระบวนทัศน์วิธีวิทยาได้ฉายแววและก่อตัวเป็นรูปเป็นร่างชัดเจนมากที่สุดในการศึกษาภาคสนาม ซึ่งเป็นเสมือนพิธีกรรมผ่านภาวะของนักมานุษยวิทยาทุกคน สนามสร้างนักเรียนมานุษยวิทยา ขณะเดียวกันสนามก็เป็นเวทีชีวิตให้นักเรียนมานุษยวิทยาได้เรียนรู้เอาตัวรอด สร้างความเข้มแข็ง

ทางวิชาการ และพัฒนากระบวนการทัศนวิชาการเพื่อหาพื้นที่ของตนเองในโลกวิชาการอาชีพ ซึ่งอาจารย์คายเป็นเรียกขั้นตอนดังกล่าวว่า เป็นความ “พยายามในการมองหาความลุ่มลึกในกระบวนการที่นักมานุษยวิทยาเคลื่อนย้ายตัวเองจากประสบการณ์วิจัยภาคสนามไปสู่[โลก]ของการคิดวิเคราะห์และตีความหมาย” (Keyes 2000: 22) อาจารย์คายเป็นเริ่มต้นพิธีกรรมผ่านภาวะดังกล่าวอย่างเข้มข้นที่บ้านหนองตีนหมู่มบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาวเล็กๆ แห่งหนึ่งในภาคอีสานในช่วงกลางทศวรรษแรกของประเทศไทยยุคกึ่งพุทธกาล

ในบรรดาข้อเขียนทางวิชาการทั้งหมดของอาจารย์คายเป็น พวกเราเชื่อว่า บทความเรื่อง “The Observer Observed: Changing Identities of Ethnographers in a Northeastern Thai Village” (Keyes 1983) เป็นบทความเพียงไม่กี่ชิ้นที่ท่านได้เขียนสะท้อนประสบการณ์การศึกษาภาคสนามไว้อย่างละเอียด บทความนี้เล่าถึงผลผลิตในเชิงอัตลักษณ์ของ “นักมานุษยวิทยาฝรั่ง” และความคิดคำนึงจากประสบการณ์ภาคสนามครั้งแรกของท่านและภรรยาที่บ้านหนองตีน อำเภอมืองจังหวัดมหาสารคาม อาจารย์คายเป็นวิทยานุมนุจฉรชัญ นักศึกษาปริญญาเอกแห่งภาควิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยคอร์เนลที่เลื่องชื่อ ได้เริ่มต้นข้อเขียนว่า

“เมื่อต้นปี 2506 เจนกับผมได้เริ่มงานวิจัยภาคสนามทางมานุษยวิทยาในหมู่บ้านแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เมื่อเริ่มทำความรู้จักกับชาวบ้านหนองตีน พวกเราถูกมองว่าเป็นคนฝรั่งต่างดาว (alien Farang) หรือชาวตะวันตก ซึ่งในเวลานั้นชาวบ้านรู้จักเพียงผิวเผินเท่านั้น ต่อมาเมื่อเราปรากฏตัวในหมู่บ้านเป็นประจำและย้ายเข้าไปพักในหมู่บ้าน พวกเราพบว่า ชาวบ้านได้เริ่มเปลี่ยนความคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางสังคมของพวกเรา...ชาวบ้านเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อพวกเราในฐานะสมาชิกของสังคม [หมู่บ้าน] เพราะว่าชาวบ้านได้สังเกตพฤติกรรมของเราและสะท้อน[ความคิดดังกล่าวผ่าน]กิจกรรมและเหตุการณ์หลายอย่างที่ชาวบ้านและพวกเราได้กระทำร่วมกัน” (Keyes 1983: 169)

ข้อเขียนชิ้นนี้ อาจารย์คายเป็นย้อนเวลากลับไปมองการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของตัวเองในสายตาของชาวบ้านผสมผสานกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเส้นทางวิชาชีพและครอบครัวของท่านระหว่าง พ.ศ. 2506-2526 อาจารย์คายเป็น

และภรรยาของท่านได้รับการยอมรับให้เป็นสมาชิกของชุมชนหมู่บ้านมากขึ้นเรื่อยๆ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของชาวบ้านดังกล่าวเป็นได้อย่างชัดเจนเมื่อเทียบกับวันแรกๆ ที่ทั้งสองคนปรากฏตัวในหมู่บ้านจนกระทั่งวันสิ้นสุดการทำงานในหมู่บ้าน และต้องอำลากลับลับสหรัฐอเมริกา ท่านพบว่า ชาวบ้านบ้านหนองตื้นให้ความสนใจที่เชื่อ เป็นกันเอง รวมทั้งยอมรับตัวท่านกับภรรยาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของเครือญาติ สมมติผ่านพิธีกรรมและกิจกรรมในชีวิตประจำวันต่างๆ แต่ท่านก็ได้เรียนรู้ว่า ตัวตนของท่านในสายตาของชาวบ้านไม่ได้แยกออกจากกรอบความคิด “อัตลักษณ์ความเป็นฝรั่ง” ซึ่งหมายถึง พลังอำนาจ ความมั่งคั่งร่ำรวย ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าและเจริญกว่าชนบทภาคอีสาน (Keyes 1983: 178)

อาจารย์คายนส์เชื่อว่า ชาวบ้านสร้างกรอบคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางสังคมของท่านและภรรยา โดยการพิจารณาเชื่อมโยงเส้นทางชีวิตและความเป็นฝรั่งของท่านในบริบททางสังคมอื่นอีก ชาวบ้านได้มีโอกาสเปรียบเทียบระหว่างนัก-มานุษยวิทยาฝรั่งทำงานในหมู่บ้านของพวกเขาที่กองทหารจีไอที่เข้าไปปฏิบัติงานในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงในช่วงต้นของสงครามเวียดนาม^๑ ได้เรียนรู้จากการย้ายถิ่นเข้าไปทำงานชั่วคราวในกรุงเทพฯ และเวียงจันทน์ ที่สำคัญ ชาวบ้านได้มีโอกาสเรียนรู้ว่า ตัวอาจารย์คายนส์เมื่อศึกษาภาคสนามและเรียนจบจากสถาบันการศึกษานั้นแล้วก็กลายมาเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย หรือเป็น “ดีออกเตอร์” ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ทางสังคมที่แตกต่างกับชาวบ้านอย่างชัดเจน ชาวบ้านหนองตื้น เช่น ครอบครัวของนายเหง้า คำวิชา ยอมรับตัวท่านกับภรรยาเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกครอบครัว ผูกพันเป็นเสี้ยวเป็นพี่น้อง หรือเป็นไต่บ้านเดียวกัน แต่ชาวบ้านก็ตระหนักด้วยว่าอาจารย์คายนส์เป็นเพียงสมาชิกกิตติมศักดิ์ของชุมชน เป็นนักวิจัย/นักวิชาการฝรั่ง “ผู้ซึ่งไม่มีบทบาททางสังคมในหมู่บ้านและในประเทศไทยอย่างถาวร” (Keyes 1983: 190)

อาจารย์คายนส์สรุปในตอนท้ายบทความว่า อัตลักษณ์ทางสังคมของท่านในสายตาของชาวบ้านไม่ได้มาจากอัตลักษณ์ที่ท่านต้องการนำเสนอให้ชาวบ้าน แต่มาจากความเข้าใจทางวัฒนธรรมของชาวบ้านเอง ท่านเชื่อว่า การเรียนรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของนักเรียนมานุษยวิทยาดังกล่าวจะเป็นรากฐานสำคัญช่วยให้พวกเขาได้ “เข้าถึง” วัฒนธรรมนั้นๆ ได้อย่างลึกซึ้ง (Keyes 1983: 190) ภาพลักษณ์และอัตลักษณ์ที่ตัวเองอยากเห็นและให้คนอื่นยอมรับกับภาพสะท้อนออกมา

ในสายตาของชาวบ้านไม่จำเป็นจะต้องเป็นสิ่งเดียวกันเสมอไป

พวกเราให้ความสนใจและคิดของอาจารย์คายส์เกี่ยวกับการทบทวนอัตลักษณ์นักมานุษยวิทยาฝรั่งของตนเองอย่างละเอียด เพราะว่าบ้านหนองตื้นเป็นจุดเริ่มต้นวิชาชีพรองของท่าน หนองตื้นเป็นประตูสู่โลกสุวรรณภูมิศึกษาของท่าน และหนองตื้นเป็นสังเวียนภาคสนามที่ลึกซึ้ง เป็นระบบ และเข้มข้นที่สุดในชีวิตวิชาการของท่าน กล่าวคือ หลังจากการศึกษาภาคสนามครั้งนั้นในปี พ.ศ. 2506 อาจารย์คายส์ก็ได้ย้อนกลับไปศึกษามิติการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในหมู่บ้านเดิมอีกใน พ.ศ. 2523 และ 2548 ท่านได้มองให้การถือกำเนิด การเคลื่อนตัว และการเปลี่ยนผ่านของชุมชนเดียวกันนี้ในช่วงเวลาต่างๆ อย่างเป็นระบบ กล่าวได้ว่า หนองตื้น หมู่บ้านไทยลาวเล็กๆ ชานเมืองมหาสารคามได้กลายมาเป็นแหล่งบ่มเพาะความรู้ความเข้าใจเรื่องชาติพันธุ์วิทยาของอาจารย์คายส์ ซึ่งได้รับการขยายขยายและเปรียบเทียบทั้งความคิดทางทฤษฎีและข้อมูลกรณีศึกษาภาคสนามไปยังกลุ่มชาติพันธุ์และรัฐชาติต่างๆ ทั่วดินแดนสุวรรณภูมิในเวลาต่อมา

หัวใจในการตระหนักรู้และเข้าใจในความเป็นนักมานุษยวิทยาฝรั่งของอาจารย์คายส์มีศูนย์กลางอยู่ที่การตีความหมายของชีวิตชุมชนหมู่บ้านอย่างลึกซึ้ง ในบทความเรื่อง “Kin Groups in a Thai-Lao Community” (Keyes 1975: 274-297) และ “Ban Nong Tun: A Thai-Lao Village in Central Northeastern Thailand” (Keyes n.d.) อาจารย์คายส์อธิบายสถาบัน โครงสร้าง และการจัดระเบียบทางสังคมต่างๆ ของชุมชนหมู่บ้านไทยลาวในภาคอีสานโดยใช้บ้านหนองตื้นเป็นกรณีศึกษา ท่านชี้ให้เห็นว่า ชาวบ้านอีสานผูกพันกับหมู่บ้านของตนในลักษณะเดียวกับกลุ่มเครือญาติของตนเอง ความเป็นสมาชิกของหมู่บ้านส่วนใหญ่มีที่มาจากการเกิดหรือการแต่งงาน ชาวบ้านถูกหลอมรวมเข้าด้วยกันด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของ 3 สถาบันหลักของชุมชน ได้แก่ ฝั่ปู้ตา วัดในพุทธศาสนา และโรงเรียน นอกจากนี้ ชุมชนหมู่บ้านจะประกอบด้วยด้วยอาณาบริเวณทางสังคมวัฒนธรรมที่เหลื่อมซ้อนกันอยู่ 3 พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ภายในครัวเรือน พื้นที่สาธารณะในทางกฎหมายและการเมือง และพื้นที่ส่วนตัวของปัจเจกบุคคล (Keyes 1975: 294) ชีวิตทางสังคมวัฒนธรรมของชาวบ้านหนองตื้นต่างเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงภายใต้พื้นที่ต่างๆ เหล่านี้ผ่านกระบวนการหรือกิจกรรมต่างๆ เช่น การแต่งงาน การ

ทำมาหากิน การติดต่อเกี่ยวข้องกับหน่วยงานราชการหรือระบบเศรษฐกิจการตลาด นอกชุมชน หรือแม้กระทั่งการเดินทางไปทำงานทำในกรุงเทพฯ (Keyes 1976: 59) ท่านชี้ให้เห็นว่า ระบบเครือข่ายและการสืบเชื้อสายของชาวบ้านหนองต้นเป็นแบบไม่ใช่ความสัมพันธ์เชิงเดียว ไม่ได้เน้นฝ่ายหญิงหรือฝ่ายชายเพียงอย่างเดียว แม้ว่าผู้หญิงจะมีบทบาทสำคัญในการถือครองที่ดินหรือพิธีกรรมต่างๆ เกี่ยวกับความเชื่อผีปู่ตา บทบาทดังกล่าวของผู้หญิงน่าจะเป็นผลมาจากกฎการออกเรือนอยู่กับครอบครัวฝ่ายหญิงหลังการแต่งงาน ไม่ใช่กฎเกณฑ์การสืบเชื้อสายเครือญาติโดยตรง (Keyes 1975: 295)

นักมานุษยวิทยาฝรั่งอย่างอาจารย์คายส์สนใจพุทธศาสนา โดยเฉพาะพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน (popular Buddhism) มากเป็นพิเศษ ท่านเชื่อว่าท่านไม่มีวันหลงประเด็นและไม่มีวันอัปมงคลเรื่องวัตถุดิบทางมานุษยวิทยา ถ้าท่านศึกษาพุทธศาสนาในฐานะระบบคุณค่าทางสังคมวัฒนธรรมและสถาบันสังคมที่เป็นแกนกลางของชีวิตผู้คนในประเทศไทยและดินแดนอื่นในภูมิภาคนี้ ฐานข้อมูลจากบ้านหนองต้นถูกนำมาใช้ในการอธิบายประเด็นวิเคราะห์ทางมานุษยวิทยาร่วมสมัยอยู่เนืองๆ เช่น บทบาทของพุทธศาสนากับความมีเหตุผลและการตัดสินใจทางเศรษฐกิจของชาวนา ความเชื่อเรื่องบุญกรรม และพุทธศาสนากับกรอบมโนทัศน์เรื่องบทบาททางเพศและเพศสภาพในสังคมไทย ชาวบ้านหนองต้นในฐานะผู้กระทำการทางเศรษฐกิจนั้นไม่ได้ตัดสินใจโดยการอ้างอิงกับความมีเหตุผลแบบปัจเจกบุคคลเพียงอย่างเดียว หากยังต้องคิดคำนึงถึงคนอื่น ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน และหน่วยทางสังคมอื่น โดยเฉพาะครัวเรือน ด้วยเสมอ ชาวบ้านหนองต้นก็เหมือนกับชาวนาไทยอื่นๆ ที่นับถือพุทธศาสนามุ่งถึงโลกทัศน์ทางศีลธรรมที่มีรากฐานมาจากพุทธศาสนานิกายเถรวาท เราจะเข้าใจชีวิตชาวบ้านหรือชาวนาในเอเชียอาคเนย์ได้ก็ต่อเมื่อ เราพิจารณาคนเหล่านั้นว่า ไม่ได้เป็นผู้กระทำการทางเศรษฐกิจที่คิดคำนึงถึงแต่ผลประโยชน์ส่วนตัว หรือเงื่อนไขทางเศรษฐกิจการเมืองเพียงอย่างเดียว เราต้องพิจารณาให้เห็นว่า พวกเขาต่างก็เป็นสมาชิกของชุมชนทางศีลธรรมเฉพาะแห่งและใช้ชีวิตเวียนว่ายอยู่ภายใต้กรอบทางโลกทัศน์ทางศีลธรรมเฉพาะอย่าง ซึ่งในที่นี้ก็คือ พุทธศาสนา นั่นเอง (Keyes 1983b: 851-852, 864) ประเด็นนำเสนอตรงนี้ ไม่เพียงแต่ทำให้งานของอาจารย์คายส์แตกต่างไปจากความเห็นของนักเศรษฐศาสตร์

การเมืองทั่วไป ซึ่งยึดเอาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของปัจเจกบุคคลเป็นที่ตั้งในการตัดสินใจทางเลือกกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ท่านยังใช้แนวทฤษฎีวิเคราะห์ปัญหา ลักษณะเดียวกันนี้ในการศึกษาสังคมชาวนาหรือกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในเอเชียอาคเนย์ อีกด้วย (Keyes 2004)

ความเชื่อเรื่องบุญกรรมและคำสอนอื่นๆ ตามคติพุทธเป็นระบบคุณค่าทางวัฒนธรรมของชาวบ้านอีสานและที่อื่นๆ ในเอเชียอาคเนย์¹⁰ อาจารย์คายส์มองเห็นว่า หัวใจสำคัญของพุทธศาสนาที่เน้น การทำบุญทำทาน ละเว้นความชั่วและ ทำจิตใจให้บริสุทธิ์มีส่วนสำคัญในการอธิบายพฤติกรรมทางเศรษฐกิจการเมือง ในทัศนะของชาวบ้านไทยลาว โลกมนุษย์มีความไม่เท่าเทียมกันอยู่ในหลายรูปแบบ เช่น ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ อำนาจการเมือง และสถานภาพทางสังคม ความแตกต่างเหล่านี้ได้ทวีความรุนแรงและส่งผลกระทบมากยิ่งขึ้นหลังยุคสมัยแห่งการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมในช่วงทศวรรษหลังกึ่งพุทธกาลเป็นต้นมา พุทธศาสนาสอนว่า ความแตกต่างในโลกทัศน์ของชาวบ้านส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากกฎแห่งกรรม ทั้งในความหมายของกรรมเก่าจากชาติปางก่อนและกรรมที่มาจากกระทำในชาตินี้ อาจารย์คายส์นำเสนอว่า ความแตกต่างดังกล่าวไม่ได้จำกัดการเคลื่อนที่ทางสังคมของคน นอกเหนือจากเพศและชาติกำเนิดที่ถูกลำดับตายตัวด้วยกฎแห่งกรรมแล้ว ชาวบ้านเชื่อว่าความแตกต่างอย่างอื่น เช่น สถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ในโลกนี้ ด้วยความเพียรพยายามต่างๆ เช่น ขยัน อดทน ทำงานหนัก เข้าสู่ระบบการศึกษาในโรงเรียน หรือเดินทางไปหางานทำต่างถิ่น เป็นต้น (Keyes 1983b, 1983c)

อาจารย์คายส์ตระหนักในความเป็นนักมานุษยวิทยาฝรั่งของตัวเองมาตั้งแต่แรกเริ่ม อัตลักษณ์ดังกล่าวของท่านค่อยๆ พัฒนามาจากความผูกพันอย่างใกล้ชิดที่ท่านและภรรยาที่มีกับครอบครัวผู้ให้ข้อมูลสำคัญและบรรดาชาวบ้านแห่งบ้านหนองตื้น อาจารย์คายส์และภรรยาสนิทสนมกับครอบครัวของนายเหง่า คำวิชา ซึ่งเป็นผู้นำคนสำคัญของหมู่บ้าน ในการศึกษาวิจัยภาคสนามครั้งแรก ท่านได้คุ้นเคยกับ แสงเจริญ พัฒนาการประจำตำบลเขวาแนะนำให้ท่านรู้จักบ้านหนองตื้น ท่านเลือกบ้านหนองตื้นและจังหวัดมหาสารคามเพราะทำเลที่ตั้งอยู่ใจกลางภาคอีสาน และเป็นหมู่บ้านดั้งเดิมที่สามารถใช้เป็นตัวแทนชุมชนไทย-ลาวนับถือพุทธศาสนา และ

เป็นส่วนหนึ่งถูกลดรวมเข้ากับกระบวนการสร้างรัฐชาติไทยและกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะความทันสมัยที่ขยายตัวส่งผลกระทบต่อทั่วโลก ในระยะแรก อาจารย์คายนส์และภรรยาเช่าบ้านอยู่ในตัวเมืองมหาสารคาม ต่อมาจึงย้ายเข้าไปอาศัยอยู่กับครอบครัวของพ่อเหง่าโดยต่อเติมบ้านหลังเล็กพร้อมทำห้องน้ำและห้องครัวติดกับโรงสีข้าวให้กับอาจารย์คายนส์และภรรยา คุณเจนภรรยาของท่านก็สนิทชิดเชื้อเป็นพิเศษกับแม่ใหญ่หอม แม่ยายของเหง่าและแม่นวล ภรรยาของพ่อเหง่า อาจารย์คายนส์เรียนวิถีชีวิตชาวบ้านแทบทุกอย่างในบ้านหนองตื้น เช่น ไถนา ดำนา หาบปลา หนึ่งข้าวเหนียว บิบข้าวบูน (ทำขนมจีน) รวมทั้งร่วมพิธีกรรมหรืองานบุญประเพณีของหมู่บ้าน ควบคู่ไปกับการสำรวจครัวเรือนและสัมภาษณ์ชาวบ้านในประเด็นต่างๆ ที่ท่านสนใจ เรื่องของพ่อใหญ่เหง่าและครอบครัวกลายมาเป็นตัวละครสำคัญในข้อเขียนของท่านเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ศีลธรรมของชาวนาอีสาน และพุทธศาสนาแบบพื้นบ้านหลายชิ้น ในบทความบางชิ้นอาจารย์คายนส์ตั้งชื่อสมมติของพ่อใหญ่เหง่าว่า “บุญทอน” (Keyes 1976, 1983a, 1983b)

ตัวอย่างกิจกรรมสำคัญ 2 อย่างที่บ่งบอกความผูกพันอย่างลึกซึ้งของอาจารย์คายนส์และภรรยาที่บ้านหนองตื้น ได้แก่ การบริจาคเงินทำบุญและการสนับสนุนทุนการศึกษาแก่นักเรียน ทั้งสองกิจกรรมเป็นการให้สิ่งตอบแทนเป็นตัวเงินของนักเรียนมานุษยวิทยาแก่ชุมชนที่ตนเองศึกษาโดยตรง การบริจาคเงินเพื่อร่วมทำบุญสนับสนุนงานบุญประเพณีของหมู่บ้าน เช่น กลิ้งน้ ผ่าป่า หรือบุญประจำปี อาจารย์คายนส์เชื่อว่า บุญประเพณีเป็นช่องทางวัฒนธรรมของหมู่บ้านที่เปิดโอกาสให้ตัวท่านและภรรยาเข้าไปมีส่วนร่วมรับเป็นเจ้าของงานบุญประเพณี การทำบุญลักษณะนี้นอกจากจะช่วยให้ท่านทำประโยชน์ให้กับหมู่บ้านโดยตรง เช่น จ้างหมอลำมวยไทย¹¹ หรือสี่อั้งเท็งอื่น ร่วมสร้างศาลาการเปรียญและสิ่งสาธารณประโยชน์อื่นๆ แล้ว ยังช่วยให้ชาวบ้านตระหนักรู้และค่อยๆ ยอมรับความเป็นคนต่างชาติและความเป็นคนนอกชุมชนของท่านในฐานะ “สมาชิกสมทบ” ของหมู่บ้านได้อีกทางหนึ่ง

นอกจากนี้ อาจารย์คายนส์ยังสนับสนุนเงินทุนการศึกษาแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาจากโรงเรียนบ้านหนองตื้นให้มีโอกาสเรียนต่อในระดับมัธยมเป็นประจำทุกปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2511 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ในขณะที่การทำบุญตามประเพณีเป็นการตอบแทนชุมชนโดยอาศัยช่องทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน การสนับสนุนทุนการ

ศึกษาแก่นักเรียนสะท้อนให้เห็นว่า อาจารย์คayส์ตระหนักว่าโรงเรียนหรือการศึกษา
 อย่างเป็นทางการเป็นหนึ่งในช่องทาง การเลื่อนสถานภาพทางสังคมสมัยใหม่ที่บรรดา
 ลูกหลานชาวบ้านหรือชาวนาอีสานต้องดิ้นรนต่อสู้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้เพราะ
 ระบบการศึกษาในโรงเรียนเป็น “โลกที่ถูกสร้างและนำเสนอ” (proposed world) ซึ่ง
 “มีบทบาทในการเตรียมชาวบ้านให้ยอมรับตำแหน่งแห่งที่ [ทางเศรษฐกิจและการเมือง]
 ที่ต่ำกว่าของตนใน [ปริวิตถลระบบราชการที่เน้นการรวมศูนย์อำนาจทางเศรษฐกิจ
 การเมือง เช่น ราชอาณาจักรไทย] ทั้งนี้เพราะ “โลกของโรงเรียนเป็นตัวแทนของรัฐ” (Keyes
 1991: 88, 90) นั่นเอง

ด้วยจิตสำนึกสาธารณะของนักวิชาการและด้วยความผูกพันอย่างลึกซึ้งกับ
 ชาวบ้านหนองตื้น อาจารย์คayส์ได้สร้างวีรกรรมครั้งสำคัญโดยการเป็นปากเสียง
 เรียกร้องขอความเป็นธรรมให้กับ “บุญทอน” หรือพ่อใหญ่เหง่า ผู้เป็นทั้ง “เสี้ยว”
 (ทั้งอาจารย์คayส์และพ่อใหญ่เหง่าเข้าพิธีบายศรีสู่ขวัญผูกเสี้ยวด้วยกัน สัญญา
 ว่าจะเป็นมิตรแท้/เพื่อนตายของกันและกัน) และผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ ท่านตัดสินใจ
 เขียนจดหมายในนาม “ผู้สื่อข่าวพิเศษของเรา” เพื่อตีแผ่อำนาจมืดและความ
 อยุติธรรมที่ครอบงำชีวิตชาวบ้านชนบทอีสาน จดหมายดังกล่าวได้รับการตีพิมพ์
 ในวารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ (ปีที่ 6, ฉบับที่ 1, 2511) บุญทอนสร้างเนื้อสร้างตัว
 จากเงินทองที่เก็บหอมรอมริบจากการไปรับจ้างทำงานที่กรุงเทพฯ หลายปี แล้วเอา
 เงินมาลงทุนทำโรงสีและเปิดร้านค้าเล็กๆ ในหมู่บ้าน ครอบครัวของเขาจึงมีฐานะดี
 กว่าชาวบ้านทั่วไป แต่เขาโชคร้ายถูกโจรปล้นทรัพย์และทำร้ายร่างกายแทบจะเอา
 ตัวไม่รอด ปัญหาเกิดขึ้นเมื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐในท้องถิ่นทั้งกำนันและตำรวจเรียกร้อง
 สืบบนจากเขาเพื่อแลกกับการดำเนินคดีกับโจรซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากในท้องถิ่น บุญ
 ทอนต้องเสียเงินจนแทบจะสิ้นเนื้อประดาตัวทั้งๆ ที่เขาทำมาหากินด้วยความสุจริต
 และเป็นเจ้าทุกข์ผู้เสียหาย เนื้อความจดหมายตอนหนึ่งระบุว่า คดีความของบุญ
 ทอนช่างเป็นความจริงที่ขมขื่นและช่างห่างไกลจากสิ่งที่รัฐบาลประกาศเป็นนโยบาย
 ว่า “จะทำให้บ้านเมืองปราศจากโจรผู้ร้ายและการฉ้อราษฎร์บังหลวง” (ผู้สื่อข่าว
 พิเศษของเรา 1968: 95) ผมจำเหตุการณ์ตอนจบจากคำบอกเล่าของอาจารย์คay
 ส์ได้เพียงบางเลือน แต่เรื่องดูเหมือนจะจบลงด้วยคดีความได้รับการคลี่คลายอย่าง
 รวดเร็วหลังจาก “ผู้ใหญ่ในกระทรวงมหาดไทย” สมัยนั้นเดินทางไปสะสางคดีด้วย

ตนเองถึงมหาสารคาม บุญทอนจึงได้รับความยุติธรรมอย่างที่เราจะเป็นและคนร้ายก็ถูกนำตัวมาลงโทษในเวลาต่อมา

ในสายตาของชาวบ้าน อาจารย์คายนีคือ “พ่อใหญ่หรั่งแห่งบ้านหนองตื้น” (มาจากคำว่า--พ่อใหญ่ฝรั่ง) ความผูกพันของท่านกับชาวบ้านบ้านหนองตื้นพัฒนามานานข้ามหลายทศวรรษและได้รับการสืบสานอย่างเสมอต้นเสมอปลาย แทบทุกครั้งที่พวกเรามีโอกาสติดตามอาจารย์คายนีไปบ้านหนองตื้นนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา¹² พวกเราจะคุ้นเคยกับการที่อาจารย์คายนีพาพวกเราออกเดินสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของหมู่บ้าน รวมทั้งทักทายกับบรรดาชาวบ้านจากหลายชั่วรุ่น พ่อใหญ่แม่ใหญ่ที่พวกเราเห็นก็คือ คนรุ่นราวคราวเดียวกับอาจารย์ ส่วนรุ่นก่อนหน้าที่เป็นพ่อใหญ่แม่ใหญ่สมัยอาจารย์คายนีไปศึกษาภาคสนามครั้งแรกในปี 2505-2506 ได้ล้มหายตายจากไปหมดแล้ว พวกเรารู้สึกได้ทันทีว่า ทุกครั้งที่อาจารย์คายนีกลับมาเยือนบ้านหนองตื้น อาจารย์คายนีได้ย้อนเวลากลับไปเยือนช่วงหนึ่งของชีวิตและความทรงจำที่แสนอบอุ่นของตนเอง ชาวบ้านหนองตื้นที่จำอาจารย์คายนีได้ต่างก็ร้องเรียกทักทายด้วยความดีใจระคนสนิสนมว่า “พ่อใหญ่หรั่ง... เจ้ามาแต่เมื่อได้ มาโดนแล้วบ้อ” “เจ้าลืออยู่บ้านเฮาอีกโดนบ” บางคนก็ถามถึงคุณเจนและลูกชายทั้งสองคนของท่าน (นิคกับจอน) “ลูกเมียเจ้าบมาน่าบ้อ” บางคนก็ถือโอกาสบอกลูกหลานตัวเองว่า “พ่อใหญ่หรั่งเพิ่มมาอยู่บ้านเฮาตั้งแต่สมัยกูยังเป็นเด็กน้อยอยู่ ชุมสูยังบ่ทันเกิดเถื่อ ยังเป็นลมเป็นแล้งอยู่ไสกะบ่ฮู้” หรือบางคนที่สนิทชิดเชื้อกันจริงๆ ก็เข้ามาจับไม้จับมือ มองดูผิวพรรณและสีหน้าท่าทางของอาจารย์คายนีอย่างใกล้ชิดพลางพูดว่า “พ่อใหญ่หรั่ง...เจ้านี่บ่ฮู้จักเฒ่าจักแก่เป็นจักเถื่อเนาะ... ผิวพรรณเจ้ายังแดงๆ ปานเจ้ายังเป็นหนุ่มมอยู่คือเกา บ่เหยวบแห่งจักเถื่อ” พวกเราบรรดาลูกศิษย์ของอาจารย์คายนีต่างก็ได้รู้ได้เห็นภาพของความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนมานุษยวิทยาฝรั่งกับผู้คนในสนามของท่านอย่างใกล้ชิด อาจารย์คายนีนำทางพวกเราเดินเลาะจุดต่างๆ ของหมู่บ้าน ซึ่ให้เห็นความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนที่ไม่อาจทานกระแสแห่งกาลเวลา แต่ภาพอดีตเหล่านั้นยังแจ่มชัดอยู่ในความทรงจำของท่าน อาจารย์คายนีเดินทักทาย ถ่ายรูป พูดคุยเล่นหัวกับชาวบ้านหนองตื้นที่ท่านรักและผูกพันอย่างสนิทใจ

หมู่บ้านหนองตื้นให้กำเนิดชีวิตวิชาการกับอาจารย์คายนี และหมู่บ้านแห่งนี้ก็

เป็นสนามชีวิตแห่งแรกที่ช่วยจุดประกายให้ท่านได้เดินตามฝัน “จากชาร์ปถึงคายส์” อย่างหนักแน่นและมั่นคง ในการศึกษาภาคสนามครั้งล่าสุดที่บ้านหนองตื้นเมื่อกลางปี พ.ศ. 2548 ดวงตะวันเริ่มคล้อยต่ำในยามเย็น อาจารย์คายส์ชี้ให้สุรียา สมุทคุปดี (ผู้เขียนร่วม) ดูที่บรรจ้อัฐิตามแนวกำแพงโบสถ์หลังใหม่ของวัดบ้านหนองตื้นพร้อมกับบอกลูกศิษย์ของตัวเองว่า “ที่นี่...จะเป็นที่บรรจ้อัฐิส่วนหนึ่งของผม”¹³

บทสรุป: มรดกของกระบวนการทัศนวิธีวิทยา

หลังจากขององค์ความรู้ทางมานุษยวิทยา คือ กระบวนทัศน์ทัศนวิธีวิทยา แต่หลังจากของกระบวนการทัศนวิธีวิทยาก็คือ มุมมองทางทฤษฎี วิธีการทำงาน และการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ที่เกิดจากประสบการณ์การใช้ชีวิตและลงมือทำงานภาคสนามอย่างเข้มข้นของตัวนักเรียนมานุษยวิทยาเอง อาจารย์คายส์เป็นนักเรียนมานุษยวิทยาคนสำคัญที่อุทิศชีวิตการทำงานของท่านร่วมครึ่งศตวรรษให้กับการบุกเบิกและพัฒนาองค์ความรู้ด้านไทยศึกษาและสุวรรณภูมิศึกษา ชีวิตวิชาการของอาจารย์เปรียบได้ดัง “ตำนาน” บทสำคัญในแวดวงวิชาการด้านไทยศึกษาและอนุชาตเนย์หรือสุวรรณภูมิศึกษา ข้อเขียนทางวิชาการ รวมทั้งบทบาททางวิชาการอื่นๆ ของท่านในฐานะที่เป็นครูอาจารย์ ผู้เชี่ยวชาญคนสำคัญของภูมิภาคนี้ และผู้บริหารทางวิชาการระหว่างปี 2505-2550 ล้วนแต่เป็นประจักษ์พยานที่ยืนยันว่า ตำนานบทนี้มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการเชื่อมรอยต่อระหว่างประเพณีวิชาการด้านชาติพันธุ์ศึกษาในดินแดนสุวรรณภูมิยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สอง หรือยุคสงครามเย็นที่ระอุร้อนส่งท้ายศตวรรษที่ 20 กับประเพณีวิชาการแนวใหม่ ณ รุ่งอรุณของศตวรรษใหม่

อาจารย์คายส์คือผู้สืบทอดและพัฒนากระบวนการทัศนวิธีวิทยาสำนักมหาวิทยาลัยคอร์เนลต่อจากอาจารย์ของท่าน พวกเราเรียกกระบวนการทัศนดังกล่าวว่า “กระบวนการทัศนวิธีวิทยาจากชาร์ปถึงคายส์” หัวใจหลักของกระบวนการทัศนดังกล่าวก็คือ การให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ เน้นการศึกษาวิจัยกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะความทันสมัยและผลกระทบต่างๆ ของกระบวนการดังกล่าว เน้นรอยแยกหรือจุดหักเหของประวัติศาสตร์ เน้นความสำคัญของการเชื่อมโยงชุมชนท้องถิ่นขนาด

เล็กเข้ากับรัฐ ภูมิภาคและระบบเศรษฐกิจการเมืองของโลก และที่สำคัญกระบวนการทัศนวิธียาจากชาร์ปถึงคายส์เน้นความสำคัญของการวิเคราะห์ตีความหมายที่ลุ่มลึกและละเอียดอ่อนของการเปลี่ยนแปลง อาจารย์คายส์ถึงกับนิยามมานุษยวิทยาศึกษาประเทศไทยว่า เป็นข้อเขียนหรือผลผลิตที่เกิดจาก “การตีความหมายของประสบการณ์การศึกษาวิจัยภาคสนาม” งานหลักของนักมานุษยวิทยา ก็คือ การ “ตีความหมายบันทึกหรือข้อเขียนภาคสนามว่าด้วยเหตุการณ์ต่างๆ ของตนเอง และข้อเขียนที่เกี่ยวข้องของคนอื่น ด้วยการอ้างอิงหรือถูกกำกับด้วยความสนใจในการยกระดับแนวคิดทฤษฎีทั่วไป” (Keyes 1978: 1)

พวกเรานำเสนอว่า ตลอดเส้นทางเกียรติยศในชีวิตวิชาการที่ยาวนานของท่านอาจารย์คายส์ได้แสดงบทบาทของนักเรียนวัฒนธรรมแห่งดินแดนสุวรรณภูมิด้วยการศึกษา อ่าน เขียน แปล และตีความหมายทางวัฒนธรรมมาอย่างเข้มข้นและโชกโชกสิ่งที่คุณอาจารย์คายส์ได้ตีพิมพ์และเผยแพร่ผลการศึกษาของท่านต่อชุมชนวิชาการทั้งในและนอกห้องเรียน แท้ที่จริงก็คือ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตและตัวตนของผู้คน สังคม และวัฒนธรรมที่แยกไม่ออกจากตัวตนทางสังคมของท่านเอง หัวใจของวิธียาแบบอาจารย์คายส์ก็คือ ลูกเล่นของการตีความหมายที่ถูกกำกับด้วยมุมมองทางทฤษฎีกับ “ตัวบททางวัฒนธรรมที่มีชีวิต” ในรูปแบบต่างๆ ผ่านแว่นสายตาของนักเรียนมานุษยวิทยาอเมริกัน ผู้ฝังตัวแนบแน่นอยู่กับประเพณีวิชาการด้านเอเชียศึกษาในชุมชนวิชาการอเมริกันตลอดช่วงเวลากว่า 40 ปีที่ผ่านมา

พลังของกระบวนการทัศนวิธียา “จากชาร์ปถึงคายส์” อยู่ที่การผลิตความรู้ความเข้าใจที่ละเอียดอ่อนแต่หนักแน่นด้วยหลักฐานข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากความทันสมัยและการสร้างชาติ กระบวนการทัศนวิธียาจากชาร์ปถึงคายส์มีความโดดเด่นเป็นพิเศษในการอธิบายและทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะความทันสมัย รวมทั้งผลกระทบด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นผ่านสภาพวิกฤติทางวัฒนธรรม หรือรอยแยกที่เป็นจุดหักเหของประวัติศาสตร์ กระบวนการทัศนวิธียาดังกล่าวเน้นความหนักแน่นและละเอียดอ่อนของการใช้ข้อมูลหลักฐานทางชาติพันธุ์วรรณา ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ควบคู่ไปกับการอ้างอิงแนวคิดทางทฤษฎีที่เน้นความสำคัญของมนุษย์และคุณค่าทางวัฒนธรรม กระบวนการทัศนวิธียาจากชาร์ปถึงคายส์ช่วยแก้ข้อด้อยของแนวการศึกษาแบบ

วิวัฒนาการนิยม หน้าทีนิยม และโครงสร้างนิยม แต่ไม่ได้ก้าวหน้าไปถึงขั้นนำเสนอทางออกหรือแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจการเมือง ปัญหาความอยุติธรรมในสังคม หรือ ปัญหาความยากจนที่เกิดขึ้น อาจารย์คายส์เป็นเวเบอร์เรียนหรือเกียร์เซียนมากกว่า มาร์กซิสม์ กระบวนทัศน์ของท่านวางอยู่บนรากฐานเศรษฐศาสตร์ศีลธรรมและคุณค่าทางวัฒนธรรมมากกว่าเศรษฐศาสตร์การเมือง แม้ว่าท่านอาจจะไม่โรแมนติคเท่ากับนักคิดในสายวัฒนธรรมชุมชนในแวดวงนักพัฒนาเอกชนและปัญญาชนสาธารณะของบ้านเราบางท่านบางสำนัก พลังของกระบวนทัศน์นี้อยู่ที่การตีความทางทฤษฎีที่ ลุ่มลึกและละเอียดอ่อน รวมทั้งการให้คำอธิบายปรากฏการณ์ด้วยฐานข้อมูลที่หนักแน่น แต่ยังคงลักษณะอนุรักษนิยมในแง่ของอุดมการณ์ทางการเมืองอย่างเห็นได้ชัด

นอกจากนี้ ลักษณะโดดเด่นอีกประการหนึ่งของกระบวนทัศน์วิทยา “จากชาร์ปถึงคายนส์” ก็คือ ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์ ความผูกพันดังกล่าวเป็นสายใยพิเศษในการเรียนรู้และถ่ายทอดธรรมเนียมนิยมในการวิจัย การเรียนการสอน หรือการนำเสนอองค์ความรู้ทางวิชาการต่อเวทีสาธารณะ พวกเราจำได้ว่า เมื่อครั้งอาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์มาบรรยายพิเศษวิชาไทยศึกษาและมนุษย์กับสังคมในฐานะอาจารย์พิเศษของสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ที่ไป สำนักรักษาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี อาจารย์เคยปรารภถึงอาจารย์คายนส์ว่า “คายนส์ไม่เหมือนกับฝรั่งคนอื่นๆ คายนส์สร้างลูกศิษย์ลูกหามากมายและเป็นที่เคารพรักของลูกศิษย์ เป็นคนเสมอต้นเสมอปลาย...”¹⁴ อาจารย์คายนส์เคยกล่าวถึงความสัมพันธ์พิเศษระหว่างตัวท่านกับลูกศิษย์ลูกหาทั้งอเมริกัน ไทย เวียดนาม และชาติอื่นๆ ว่า “ถ้าผมมีโอกาสเขียนบันทึกความทรงจำหลังเกษียณของตัวเอง ผมจะอุทิศบทหนึ่งเต็มๆ เพื่อเขียนถึงเรื่องราวแง่มุมต่างๆ เกี่ยวกับครูและลูกศิษย์ ผมจะตั้งชื่อบทนั้นว่า ‘ครูและลูกศิษย์ของข้าพเจ้า’ (My Mentors and Students)”

พวกเราไม่ได้มีวัตถุประสงค์ในการประเมินค่ากระบวนทัศน์วิทยา “จากชาร์ปถึงคายนส์” โดยตรง ไม่ได้มุ่งค้นหาจุดแข็งจุดอ่อนหรือขีดจำกัดจากกระบวนการและวิธีการค้นหาและผลิตองค์ความรู้ด้านไทยศึกษาและเอเชียอาคเนย์ศึกษาของอาจารย์คายนส์ แต่ต้องการจะชี้ให้เห็นที่มาที่ไปของเส้นทางสายวิชาการและแนวการศึกษาของอาจารย์คายนส์ พวกเราได้สังเคราะห์หลักการสำคัญของกระบวนทัศน์วิทยวิทยามากกว่าอย่างอื่น เป็นความจริงที่ว่า กระบวนทัศน์วิทยวิทยานี้ต้องการตอบได้ ทฤษฎีโครงสร้างหลวมของเอ็มบรี (Embree 1950) แต่ไม่เป็นความจริงเลย หากเราจะมองว่าอาจารย์คายนส์ไม่สนใจความยากจน ความอยู่ดีธรรม หรือปัญหาเศรษฐกิจการเมืองในประเทศไทยและประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ในบทความการสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่อง “Ethnography and Anthropological Interpretation in the Study of Thailand” Keyes (1978: 28) ย้ำว่า “นักวิชาการด้านไทยศึกษาควรจะเพิ่มความสนใจเกี่ยวกับภาวะความตึงเครียด ร่องรอยความแตกแยก และสภาพวิกฤติที่กำลังทำลายชุมชนต่างๆ ในประเทศไทยให้มากขึ้นๆ กับการใส่ใจศึกษาเรื่องแบบแผนต่างๆ ที่หลอมรวมชุมชนต่างๆ เข้าด้วยกัน” อาจารย์คายนส์มีมุมมองต่อปัญหาข้างต้นจากรากฐานของการตีความหมายที่เน้นความละเอียดอ่อนของ

ประสบการณ์และการให้ความหมายดังกล่าวมากกว่าการวิพากษ์วิจารณ์อย่างเผ็ดร้อนจากฐานคิดตะวันตกนิยมหรือสากลนิยม เช่น ความคิดเรื่องการกดขี่เอารัดเอาเปรียบ ประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน หรือเพศสภาพ อาจารย์คายส์สอนพวกเราให้มีความละเอียดอ่อนเรื่องหลักฐานข้อมูล มองพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ อาศัยพลังอธิบายของมโนทัศน์ทฤษฎีต่างๆ เข้าช่วย และให้ความสำคัญกับมุมมองหรือโลกทัศน์ของ “คนใน”

กล่าวโดยสรุปแล้ว การพิจารณากระบวนการทศวิธีวิทยาของอาจารย์คายส์ นอกจากจะช่วยให้เราได้เข้าใจที่มาที่ไปและสาระสำคัญที่อยู่เบื้องหลังวิธีคิดและวิธีการทำงานวิชาการตลอดวิชาชีพอของท่านแล้ว พวกเราต้องการจะชี้ให้เห็นด้วยว่า กระบวนการทศวิธีวิทยาดังกล่าวมีเป้าหมายปลายทาง 2 ด้าน ด้านหนึ่ง สร้างองค์ความรู้จากรอยแยกประวัติศาสตร์ อ่านและตีความวัฒนธรรมจากทัศนะของคนในและนำเสนอประเด็นต่างๆ ที่เกาะติดอยู่กับวาทกรรมวิชาการหรือแนวคิดทฤษฎีร่วมสมัย และเน้นการสร้างลูกศิษย์คนรุ่นใหม่ ส่วนอีกด้านหนึ่งนั้น กระบวนการทศวิธีวิทยามีเป้าหมายชัดเจนในการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับ “คนอื่น” ในวิชาการney เพื่อให้การศึกษาแก่ชุมชนวิชาการด้านนี้ในสหรัฐอเมริกา รวมทั้งท้าทายมุมมองหรือกรอบคิดทางทฤษฎีนักวิชาการอเมริกันหรือนักวิชาการตะวันตกด้วยการตีความหมายทางวัฒนธรรมจากทัศนะของคนในและด้วยหลักฐานข้อมูลสนับสนุนที่หนักแน่นแต่ละเอียดอ่อนต่อบริบททางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และเศรษฐกิจการเมือง

อาจารย์คายส์ถือเป็นพันธกิจแห่งวิชาชีพอของท่านในการรื้อถอนอคติของนักวิชาการตะวันตกที่ละเลยบริบทและมุมมองข้างต้น นักวิชาการตะวันตกละเลยหรือไม่อ่อนไหวต่อองค์ความรู้และวาทกรรมวิชาการที่ผลิตโดยนักวิชาการท้องถิ่น ท่านทำงานวิจัยและตีพิมพ์เผยแพร่งานวิชาการอย่างขะมักเขม้น ท่านเอาใจจริงเอาใจกับการ “สร้าง” ลูกศิษย์ โดยเฉพาะลูกศิษย์ที่เป็นคนพื้นถิ่นวิชาการney มานานกว่า 4 ทศวรรษ ทั้งนี้เพราะท่านต้องการจะผลักดันทิศทางการศึกษาเชิงมานุษยวิทยาในฐานะที่เป็นสาขาวิชาและวิชาการneyศึกษาในฐานะที่เป็นภูมิภาคศึกษาให้เคลื่อนที่ไปข้างหน้าเพื่อลดอคติของนักวิชาการฝรั่งและเทียบเคียงมุมมองของนักวิชาการฝรั่งเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการระดับโลกด้วยการเพิ่มปริมาณและคุณภาพของนักวิชาการคนในภูมิภาคเอง (Keyes 2007: 15-16) พวก

เราเชื่อว่า กระบวนทัศน์วิธีวิทยา “จากชาร์ปถึงคายส์” ได้ทำหน้าที่เป็นพลังขับเคลื่อนพันธกิจวิชาการดังกล่าวได้อย่างมีชีวิตชีวาและน่าสนใจยิ่งนัก

เชิงอรรถ

¹ ในการเตรียมต้นฉบับบทความชิ้นนี้ ผู้เขียนได้รับข้อคิดเห็นและคำแนะนำจากอาจารย์ ดร. ปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล ผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร และอาจารย์ประจำคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ ผศ. ดร. นิติ ภาวีศรีพันธ์ อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาจารย์ ดร. จัสติน แม็คแดเนียล (Dr. Justin McDaniel, University of California, Riverside) ช่วยให้ความเห็นและตรวจแก้ไขภาษาอังกฤษในบทความย่อ ส่วนข้อคิดเห็นส่วนตัว ขอบกพร่องหรือความผิดพลาดใดๆ ที่ปรากฏอยู่ในบทความย่อมตกเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของพวกเราทั้งสองคน

² พวกเราใช้คำว่า “สุวรรณภูมิ” ในความหมายของคาบสมุทรแหลมทอง (Golden Peninsula) หรือดินแดนแผ่นดินใหญ่ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งครอบคลุมดินแดนประเทศเมียนมาร์ ไทย ลาว เวียดนาม กัมพูชา และดินแดนคาบสมุทรของมาเลเซีย โปรตุเกส (Keyes 1977: 1)

³ ข้อความนี้คืออิทธิพลทางความคิดของแม็กซ์ เวเบอร์ อาจารย์คายส์เขียนถึงเวเบอร์ไว้ว่า “เวเบอร์มองเห็นว่า ความเจริญก้าวหน้าเกิดจากการที่มนุษย์ให้ความสำคัญกับโลกและการกระทำของตัวเอง... ความเจริญก้าวหน้ามาจากการระบอบการหลุดพ้นจากการครอบงำของมายาคติ (disenchantment) ผ่านกระบวนการทำให้เป็นเหตุเป็นผล (rationalization) หรือกระบวนการทางพุทธิปัญญา (intellectualization)” (Keyes 2002: 235)

⁴ อาจารย์คายส์ยอมรับว่าท่านได้เรียนรู้แนวคิดทฤษฎีและแนวทฤษฎีวิเคราะห์ของเวเบอร์เพิ่มขึ้นเป็นอย่างมากจากการสนทนาแลกเปลี่ยนกับอาจารย์เคิร์ช เมื่อครั้งที่ทั้งสองเรียนภาษาไทยด้วยกันที่มหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ก่อนออกศึกษาภาคสนามที่อีสานช่วงเวลาไล่ๆ กันในปี 2505 รวมทั้งการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้และข้อคิดเห็นทางวิชาการอย่างสม่ำเสมอตลอดวิชาชีพของท่าน (Keyes 2000: 8)

⁵ พวกเราออกจะแปลกใจอยู่ไม่น้อยที่วิสัยทัศน์วิชาการดังกล่าวของอาจารย์ชาร์ปออกจะใกล้เคียงกับแนวคิดของมิเชล ฟูโกต์ ซึ่งปรากฏให้เห็นในผลงานหลายชิ้น เช่น *Archeology of Knowledge* (1972), *Discipline & Punish* (1977), *Power & Knowledge* (1980) อาจารย์ฟูโกต์เน้นคำว่า รอยแยกของประวัติศาสตร์ (ruptures of histories) คำหลักเหล่านี้ล้วนมีบทบาทสำคัญในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์สังคมต่างๆ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจาก

กระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย ซึ่งอาจารย์ค้ายส์เรียกว่า “วิกฤติการณ์ของอำนาจ” (Keyes et al. 1994b) หรือ “วิกฤติการณ์ของความทันสมัย” (Tanabe and Keyes 2002) ในขณะที่วงวิชาการเมืองไทยในทศวรรษ 1970 และ 1980 ให้ความสำคัญค่อนข้างมากกับแนวการศึกษาแบบมาร์กซิสต์และเศรษฐศาสตร์การเมือง พวกเรามองเห็นวาทกรรมทัศน์วิวิธวิทยา “จากซาร์ปถึงค้ายส์” ได้วางรากฐานแนวการวิเคราะห์สังคมแบบตีความหมายนิยมอย่างเจียบๆ พวกเราเชื่อว่าวาทกรรมทัศน์ดังกล่าวนี้สอดคล้องกันได้อย่างลงตัวกับแนวการศึกษาแบบหลังโครงสร้างนิยมและหลังทันสมัยนิยมในทศวรรษปัจจุบัน

⁶ พวกเราใช้คำพูดดังกล่าวของสกินเนอร์และเคิร์ช (Skinner and Kirsch 1975: 24) ในการกล่าวถึงวาทกรรมทัศน์วิวิธวิทยาของอาจารย์ซาร์ป ซึ่งเป็นอุปลักษณะสะท้อนให้เห็นถึงจุดยืนและตำแหน่งแห่งที่ของนักเรียนมานุษยวิทยาทั้งในภาคสนามและโลกวิชาการ อุปลักษณะดังกล่าวเป็นที่รู้จักกันในแวดวงปัญญาชนและนักกิจกรรมทางสังคมในประเทศไทยว่า “มองอย่างนก แต่ทำอย่างไส้เดือน” ซึ่งพวกเราเชื่อว่ามีที่มาจากสำนวนภาษาอังกฤษที่ว่า “think globally, act locally”

⁷ ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ (2546) นำเสนอผลการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ไว้อย่างละเอียดในการเชื่อมโยงการเมืองท้องถิ่นอีสานกับการเมืองระดับชาติผ่านบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) คนสำคัญของภาคอีสานในช่วงก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

⁸ สมชาย ภัทรธานันท์ (Somchai Phatharathananunth 2006) ได้วิเคราะห์บทบาทสำคัญของขบวนการประชาสังคมในเส้นทางการพัฒนาประชาธิปไตยโดยใช้กรณีศึกษาสมัชชาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน (สกยอ.)

⁹ ในจดหมายจากสนามถึงอาจารย์เคิร์ชลงวันที่ 1 กรกฎาคม 2506 อาจารย์ค้ายส์เล่าถึงความหงุดหงิดของตัวเองที่สถานการณ์การวิจัยภาคสนามต้องถูกรบกวนด้วยการปรากฏตัวของกองทหารจีไอในการซ้อมรบที่มหาสารคามและร้อยเอ็ดในขณะนั้น ท่านเขียนว่า “นักมานุษยวิทยาบางคนต้องล้มป่วยเป็นโรคท้องบิดในสนาม บางคนต้องถูกรายรอบด้วยคนพื้นเมืองที่ดุร้าย บางคนต้องเผชิญกับสภาพอากาศที่เลวร้าย แต่พวกเรา [อาจารย์ค้ายส์และภรรยา] กลับมีกองทหารอเมริกันมาคอยหายใจรดต้นคอของเราอยู่!!” (Keyes 2000: 17)

¹⁰ โปรดดูบทความของพัฒนา กิติอาษา ซึ่งนำเสนอข้อวิเคราะห์เกี่ยวกับพุทธศาสนากับสังคมไทยในทัศนะของอาจารย์ค้ายส์ในเล่มเดียวกันนี้

¹¹ เมื่อปี 2546 ผม (พัฒนา) ไปนำเสนอบทความเรื่อง “Lives of Hunting Dogs” (Pattana Kitiarsa 2005) ที่ศูนย์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยวอชิงตัน เมืองซีแอตเติล อาจารย์คายส์เล่าถึงประสบการณ์ของท่านเกี่ยวกับมวายนวัดที่บ้านหนองตื้นว่า “รู้ใหม่...พัฒนา งานวัดที่แรกที่ผมไปศึกษากาศสนามที่บ้านหนองตื้น ชาวบ้านขอให้ผมเป็นกรรมการห้ามมวายนวัดที่ ...ผมก็ไม่รู้อิโนอิเหน่เรื่องมวายน แต่ก็จำใจต้องรับคำเชิญของชาวบ้าน โชคดีนะที่มวายนวัดนั้นจบลงด้วยการน็อกกัน งานของผมจึงไม่เสียหาย” (พัฒนา กิติอาษา. การพูดคุยส่วนตัวกับอาจารย์คายส์, พฤษภาคม 2546)

¹² ตอนที่ฉันนักศึกษาบัณฑิตศึกษาอยู่ภายใต้ความดูแลของอาจารย์คายส์ สุริยา สมุทคุปดี ได้ช่วยงานวิจัยของอาจารย์ที่บ้านแต่ ตำบลแต่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ แต่ก็มีโอกาสติดตามอาจารย์คายส์แวะเยี่ยมบ้านหนองตื้นและพักที่บ้านของพ่อใหญ่เหงาและแม่ฉนวนหลายครั้ง สุริยายังช่วยอาจารย์คายส์ติดต่อครอบครัวพ่อใหญ่เหงา หรือส่งเงินทุนการศึกษาไปให้นักเรียนโรงเรียนบ้านหนองตื้น รวมทั้งแวะบ้านหนองตื้นหลายครั้งตลอดชีวิตการทำงานที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น (พ.ศ. 2526-2536) และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี (พ.ศ. 2536-2546)

¹³ สุริยา สมุทคุปดี. บันทึกการพูดคุยส่วนตัวกับอาจารย์คายส์ที่บ้านหนองตื้น, 2548. อาจารย์นิติ ภาวครพันธ์ตั้งข้อสงสัยให้เราคิดว่า ตัวตนของอาจารย์คายส์ ในส่วนที่นับถือศาสนาคริสต์และมาจากสังคมปัญญาชนหรือชนชั้นกลางในสังคมอเมริกันอาจมีส่วนสำคัญในการหล่อหลอมความผูกพันของท่านกับชาวบ้านหนองตื้น ความคิดเรื่องการให้ในวัฒนธรรมคริสต์และการทำบุญในวัฒนธรรมพุทธอาจจะมีความสอดคล้องลงตัวในทัศนะของอาจารย์คายส์ก็เป็นได้ พวกเขาไม่เคยพูดคุยกับอาจารย์คายส์ในลักษณะนี้ แต่อาจารย์คายส์ที่พวกเรารู้จักมักจะอ้างอิงมโนทัศน์ในพุทธศาสนา เช่น ความเป็นอนิจจัง ความทุกข์ กฎแห่งกรรม หรือบาปบุญคุณโทษ ทั้งในชีวิตส่วนตัวและในข้อเขียนวิชาการของท่าน แทบทุกครั้งที่มาทำงานในบ้านเรา อาจารย์คายส์และภรรยานิยมเข้าวัดเข้าวา ทำบุญหรือบริจาคทานตามวาระโอกาสที่เหมาะสม พวกเรารู้สึกเอาเองว่า อาจารย์คายส์เข้าถึงและรับเอาวัฒนธรรมและโลกทัศน์แบบไทยพุทธติดตัวไว้มากทีเดียว แม้จะไม่มากเท่าวัฒนธรรมและโลกทัศน์อเมริกันที่หล่อหลอมท่านมาตั้งแต่เยาว์วัยก็ตาม

¹⁴ สุริยา สมุทคุปดีและพัฒนา กิติอาษา. การพูดคุยส่วนตัวกับอาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์, สิงหาคม 2543; กรกฎาคม 2544

¹⁵ บันทึกการติดต่อสื่อสารส่วนตัวด้วยจดหมายอิเล็กทรอนิกส์จากชาร์ลส์ คายส์ถึงพัฒนา

กิติธาดา (Email Personal Communication from Charles Keyes to Pattana Kitiarsa), May 22, 2007.

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ชยันต์ วรรณะภูติ (2524) “แนวการศึกษาและความเป็นจริงในสังคม: การศึกษาสังคมไทยเชิงมานุษยวิทยา.” ใน *วิธีวิทยาศึกษาสังคมไทย*. ปรีชา เปี่ยมพงษ์สานต์และคณะ, บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 113-164.

दारार्दन เมตตาริกานนท์ (2546) *การเมืองสองฝั่งโขง: ขบวนการนักการเมืองท้องถิ่นภาคอีสาน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.

ผู้สื่อข่าวพิเศษของเรา [นามแฝงของชาร์ลส์ เอฟ. คายส์] (2511) “จดหมายจากอีสาน”. *สังคมศาสตร์ปริทัศน์*. 6, 1: 89-95.

ยศ สันตสมบัติ (2530) *จากวรรณถึงเทวดา: มาร์กซิสม์และมานุษยวิทยา มาร์กซิสม์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภาษาอังกฤษ

Anasaranasasanakiarti, Phra Khru and Charles F. Keyes (1980) “Funery Rites and the Buddhist Meaning of Death: An Interpretive Text from Northern Thailand.” *Journal of Siam Society*. 68, 1: 1-28.

Embree, John F. (1950) “Thailand – A Loosely Structured Social System.” *American Anthropologist*. 52: 181-193.

Foucault, Michel (1972) *The Archaeology of Knowledge*. Alan M. Sheridan Smith, tr. London: Tavistock Publications.

Foucault, Michel (1977) *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. Alan M. Sheridan, tr. New York: Vintage Books.

Foucault, Michel (1980) *Power/Knowledge : Selected Interviews and Other*

- Writings, 1972-1977*. Colin Gordon et al., tr. New York: Pantheon Books.
- Geertz, Clifford (1973) *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*. New York: Basic Books.
- Hanks, Lucien M. (1962) "Merit and Power in the Thai Social Order". *American Anthropologist*. 64, 6(December): 1247-1461.
- Keyes, Charles F. N.d. "Ban Nong Tun: A Thai-Lao Village in Central Northeastern Thailand". Unpublished Manuscript.
- _____. (1966) "Ethnic Identity and Loyalty of Villagers in Northeastern Thailand." *Asian Survey*. 6, 7 (July): 362-369.
- _____. (1967) *Isan: Regionalism in Northeastern Thailand*. Data Paper No. 65. Ithaca: Southeast Asia Program, Department of Asian Studies, Cornell University.
- _____. (1975) "Tug-Of-War for Merit: Cremation of a Senior Monk". *The Journal of Siam Society*. 63, 1: 44-62.
- _____. (1976) "In Search of Land: Village Formation in the Central Chi River Valley, Northeastern Thailand." *Contributions to Asian Studies*. 9: 45-63.
- _____. (1977a) *The Golden Peninsula: Culture and Adaptation in Mainland Southeast Asia*. New York: Macmillan Publishing.
- _____. (1977b) "Millennialism, Theravada Buddhism, and Thai Society." *The Journal of Asian Studies*. 36, 2(February): 283-302.
- _____. (1978) "Ethnography and Anthropological Interpretation in the Study of Thailand." In *The Study of Thailand*. Papers in International Studies, Southeast Asia Series No. 54. Eliezar Ayal, ed. Athens, Ohio: Ohio University Center for International Studies, Southeast Asia Program, pp. 1-60.

- _____. (1983a) "The Observer Observed: Changing Identities of Ethnographers in a Northeastern Thai Village." In *Fieldwork: The Human Experiences*. Robert Lawless, Vinson H. Sutlive, Jr., and Mario D. Zamora, eds. New York: Gordon and Breach, pp. 169-194.
- _____. (1983b) "Economic Action and Buddhist Morality in a Thai Village." *The Journal of Asian Studies*. 42, 4(August): 851-868.
- _____. (1984) "Mother or Mistress but Never a Monk: Buddhist Notions of Female Gender in Rural Thailand." *American Ethnologist*. 11 m 2 (May): 223-242.
- _____. (1986) "Ambiguous Gender: Male Initiation in a Buddhist Society." In *Religion and Gender: Essays on the Complexity of Symbols*. Caroline Bynum, Stevan Harrell, and Paula Richman, eds. Boston: Beacon Press, pp. 66-96.
- _____. (1987) *Thailand Buddhist Kingdom as Modern Nation-State*. Boulder, Colorado: Westview Press.
- _____. (1990) "Buddhist Detachment and Worldly Gain: The Economic Ethic of Northeastern Thai Villagers." In *Yu Muang Thai: Ruam Botkhwam Thang Sangkhom Phua Pen Kiat Dae Satsatrachann Saneh Chamarik* [In Thailand: Collected Essays in Honor of Professor Saneh Chammarik]. Chaiwat Satha-Anand ,ed. Special Issue of Ratthasat San (Journal of Political Science, Thammasat University). 16, 1-2: 271-298.
- _____. (1991) "The Proposed World of the School: Thai Villagers' Entry into a Bureaucratic State System." In *Reshaping Local Worlds: Formal Education and Cultural Change in Rural Southeast Asia*. Charles F. Keyes, ed. Monograph No. 36. New Haven: Yale University Southeast Asia Studies, pp. 89-130.

- Keyes, Charles F. (1994) "Lauriston Sharp and the Anthropological Study of Thailand: Some Reections." *Thai-Yunnan Project Newsletter* (Australian National University). 25: 1-5.
- Keyes, Charles F. (1995) "Hegemony and Resistance in Northeastern Thailand." In *Regions and National Integration in Thailand 1892-1992*. Volker Grabowski, ed. Wiesbaden, Germany: Harrassowitz Verlag, pp.154-182.
- Keyes, Charles F. (2000) "Fieldwork as History: Letters between Two Researchers in Northeastern Thailand in 1963." In *Friends in the Field: Four Decades of Anthropological and Sociological Studies in Thailand: A Symposium in Honor of A. Thomas Kirsch*. Chiang Mai: Privately Published, pp. 7-24.
- Keyes, Charles F. (2002a) "Weber and Anthropology." *Annual Review of Anthropology*. 31: 233-255.
- Keyes, Charles F. (2002b) "Migrants and Protestors: 'Development' in Northeastern Thailand." Keynote Address presented in the 8th International Conference on Thai Studies, Nakhon Phanom, Thailand, January 9-12.
- Keyes, Charles F. (2003) "Suriya Smutkupt: An Exemplary Ethnographic Fieldworker." In *Khon La Fan: Tamnan Manutsayawitthaya Isan [The Dream Hunter: A Legend of an Anthropologist from Northeastern Thailand]*. Pattana Kitiarsa, ed. Nakhon Ratchasima, Thailand: Sombun Printing, pp. 130-136.
- Keyes, Charles F. (2007) "Remembering Anthropology at the University of Washington". Paper presented at a colloquium in the Department of Anthropology, University of Washington, May 16.
- Keyes, Charles F., Laurel Kendall, and Helen Hardacre, ed. (1994) *Asian Visions of Authority: Religion and the Modern States of East and Southeast*

Asia. Honolulu: University of Hawaii Press.

Kuhn, Thomas S. (1962) HYPERLINK “http://en.wikipedia.org/wiki/The_Structure_of_Scientific_Revolutions” to “The Structure of Scientific Revolutions” *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: University of Chicago Press.

Sharp, Lauriston. (1952) “Steel Axes for Stone-Age Australians.” *Human Organization*. 17, 2: 17-22.

Sharp, Lauriston. (1962) “Cultural Continuities and Discontinuities in Southeast Asia.” *The Journal of Asian Studies*. 22, 1(November): 3-11.

Skinner, G. William and A. Thomas Kirsch. (1975) “Introduction.” *In Change and Persistence in Thai Society: Essays in Honor of Lauriston Sharp*. G. William Skinner and A. Thomas Kirsch, eds. Ithaca: Cornell University Press, pp. 1-24.

Skinner, G. William and A. Thomas Kirsch, eds. (1975) *Change and Persistence in Thai Society: Essays in Honor of Lauriston Sharp*. Ithaca: Cornell University Press.

Somchai Phatharathananunth. (2006) *Civil Society and Democratization: Social Movements in Northeast Thailand*. Copenhagen: NIAS Press.

Tanabe, Shigeharu and Charles F. Keyes. (2002) “Introduction.” In *Cultural Crisis and Social Memory: Crises of Modernity in Thailand*. Laso. London: RoutledgeCurzon, pp. 1-39.